GELECEĞİN TÜRKİYESİNDE EKONOMİ

Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri

Murat Taşdemir
Etem Hakan Ergeç
Hüseyin Kaya
Özer Selçuk

ikam İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ Katkılarıyla

GELECEĞİN TÜRKİYESİ

İLKE ilim kültür eğitim derneği

GELECEĞİN TÜRKİYESİNDE EKONOMİ:

Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri

Ö Z E T

Önümüzdeki 20 yılda dünya ekonomilerini köklü dönüşümler beklemektedir. Türkiye'nin arzu edilen refah seviyesine ulaşabilmesi için hem mevcut yapısal sorunlarını çözmesi hem de küresel gelişmelerde ön alıcı politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Geleceğin müreffeh ve erdemli toplumuna erişebilmek için Türkiye'nin sosyal adalete dayalı, sürdürülebilir ve uzun dönemli hızlı ekonomik büyümeye ihtiyacı vardır. Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri raporu, gelecekteki müreffeh ve erdemli toplumun alt yapısını oluşturabilmek için bütüncül bir vizyon sunmaktadır. Raporda Türkiye ekonomisinin mevcut durumu veriler ışığında detaylı bir şekilde analiz edilmiş; avantaj ve dezavantajlarından hareketle geleceğe hazırlanılmasında hangi alanlara odaklanılması, hangi bakış açısıyla ne tür politikalara öncelik verilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Raporda öncelikle üç küresel eğilim, bunların ulusal ekonomiler ve Türkiye için potansiyel sonuçlarına değinilmiştir. Ardından sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve uzun dönemli ekonomik büyüme bağlamında, demografik dinamikler ve işgücü, İslami finans, uluslararası ticaret ve stratejik olduğu düşünülen sektörler ele alınmaktadır.

Raporda, kısa dönemde yaşanan ekonomik dalgalanmalara odaklanmak yerine, uzun dönemi belirleyen yapısal özelliklere odaklanılmaktadır. Türkiye'nin kısa dönemde karşı karşıya kaldığı sorunların birçoğu uzun dönemli politikaların eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle raporun en önemli vurgusu uzun vadeli politikalara olan ihtiyaçtır.

Atıf: Taşdemir. M., Ergeç. E. H., Kaya. H., Selçuk. Ö., (2019). *Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri.* (Rapor No. 2019/15). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.

Bu rapor Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi başlıklı raporun özet bir versiyonudur. Raporun tamamı için ana rapor metnine başvurunuz.

ilke.org.tr/gelecegin-turkiyesinde-ekonomi

ikam
İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ

Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi Raporu
İKAM'ın (İslam İktisadı Araştırma Merkezi) desteğiyle
hazırlanmıştır.

İLKE
ilim kültür eğitim derneği

İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği 2010 yılında kurulmuş bir kuruluştur. İLKE, ilk günden itibaren yaptığı nitelikli çalışmalarla toplumu her açıdan geliştirmeyi kendisine şiar edinmiştir. Bu çalışmalarına Türkiye'nin geleceğinin oluşumuna katkı yapmak hedefiyle "Geleceğin Türkiyesi" Projesini eklemiştir. Bu kapsamda sekiz ana başlıkta ilgili alanlarda yetkin uzmanlara araştırma raporları hazırlatmaktadır. Bu raporda toplumumuzun sosyal gerçekleri göz ardı edilmeden bir gelecek vizyonunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Geleceğin Türkiyesi Projesi Doç. Dr. Lütfi Sunar koordinatörlüğünde Arife Gümüş, Hafsa Nur Aslanoğlu, Kübra Bilgin Tiryaki, H. Merve Bircan ve Resul Çiftçi tarafından yürütülmektedir.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: bilgi@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'nin yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'ni bağlamaz.

Prof. Dr. Murat Taşdemir

1993 yılında Uludağ Üniversitesi Ekonometri Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek Lisansını Iowa State Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde 1998 yılında tamamladı. 2005 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında doktora derecesi aldı. İktisat alanında 2010 yılında Doçent, 2015 yılında Profesör ünvanı aldı. 2001-2012 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde görev yaptı. 2012 yılından bu yana İstanbul Medeniyet Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Doç. Dr. Etem Hakan Ergeç

1998 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Bölümü'nü bitirdi. 2002 yılında Anadolu Üniversitesinde iktisat politikası yüksek lisansını, 2007 yılında ise İktisat doktorasını tamamladı. 2013 yılında İngiltere'de bulunan Durham Üniversitesi İslami Ekonomi ve Finans Merkezinde ziyaretçi araştırmacı olarak çalıştı. 2014 yılında Makro İktisat alanında doçentliğini aldı. 1999-2015 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisat Bölümü'nde çalıştı. 2015 yılından bu yana İstanbul Medeniyet Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir. Para politikası, finansal sistem ve İslami finans alanında çalışmaları bulunmaktadır. İstanbul Medeniyet Üniversitesi İslami Bankacılık ve Finans Tezsiz Yüksek Lisans Programı koordinatörüdür.

Doç. Dr. Hüseyin Kaya

2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nden (LSE, üstün başarı programı) mezun oldu. Yüksek Lisansını İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde 2007 yılında tamamladı. 2011 yılında Marmara Üniversitesi İngilizce İktisat programından doktora derecesini aldı. 2007-2015 yılları arasında Bahçeşehir Üniversitesi'nde çalıştı. 2015 yılından bu yana İstanbul Medeniyet Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dr. Özer Selçuk

2006 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nden mezun oldu. 2008 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2009 yılında Brown Üniversitesi'nde yüksek lisansını tamamladı. 2014 yılında Tilburg Üniversitesi'nde doktora derecesi aldı. 2014-2017 yılları arasında Portsmouth Üniversitesi'nde Ekonomi ve Finans Bölümü'nde yardımcı doçent olarak çalıştı. 2017 yılında geçtiği İstanbul Medeniyet Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir. Çalışmalarında mikro iktisat ve oyun teorisine odaklanmaktadır.

GELECEĞİN TÜRKİYESİ

Kurulduğu günden bu yana toplumu tanıma, anlama, toplumun ihtiyaçlarından haberdar olarak iş üretme, problemleri çözüm odaklı çalışmalar yapmayı kendisine şiar edinen İLKE Derneği, sadece belli bir topluluğun değil tüm insanlığı ilgilendiren meselelere dair çalışmalar yapmanın önemine inanmaktadır. Her alanda kısır bir döngü yaşadığımız günümüzde özellikle de düşünce alanında üretim becerimizin azalması, var olan potansiyelin verimli kullanılamaması, her alanda problemlerin büyüyerek çoğalması İLKE Derneğinin saha odaklı, çözüme ilişkin çıktıları olan çalışmalar yapmanın gerekliliğine olan inancını kuvvetlendirmiştir. Geçmişin çok konuşulduğu şimdinin ise betimsel bir bakış açısıyla işlenip geçildiği çalışma alışkanlığının aksine; geçmişin birikim ve tecrübelerinin verdiği özgüvenle şimdiyi iyi anlayan fakat aynı zamanda geleceğe dair ufuk ve plan çizen çalışmalarla yalnızca kurumlar bazında değil tek tek insanımızın düşünme beceri ve alışkanlığını da etkileyecek araştırmalar yapmak gerekli ve önemlidir.

Geleceğin Türkiyesi projesi kapsamında hazırlanmakta olan raporlar ile amaçlanan Türkiye'nin geleceğinin belirlenmesinde mihenk taşı olan Eğitim, Yönetim, Yükseköğretim, Sivil Toplum, Dış Politika, İktisat, Kültür ve Sosyal Politika konularında mevcut ve geçmiş uygulamaları ve bu uygulamaların çıktılarını incelemek ve geleceğe yönelik plan ve proje içeren çalışmalar yapmaktır.

Geleceğin Türkiyesinde Eğitim | Yusuf Alpaydın

"Geleceğin Türkiyesinde Eğitim" raporu; ekonomik, politik ve sosyokültürel sistemlerdeki gelişmelerin önümüzdeki yıllarda eğitim sisteminden talep ve beklentilerin artarak ve çeşitlenerek devam edeceğini gösteriyor. Dolayısıyla önümüzdeki yıllarda Türk eğitim sisteminin başarması gereken oldukça esaslı değişikliklerin bizi beklediği söylenebilir. Bu esaslı değişimler için güçlü değişim ajandalarına ihtiyaç vardır. Eğitim sisteminin temel hizmet birimleri olan sınıflarda ve okullarda gerçekleşecek bu değişimde öğretmenin rolü kritiktir. Öğretmenlerin değişim ve gelişiminde ise okul yöneticilerine önemli görev düşmektedir. Bu değişim ve gelişmelerin yönetilmesinde insan kaynağı kadar eğitim paradigması da kritik bir yer tutmaktadır. Rapor, kendi düşünce geleneğimizden hareketle toplumumuzun kültürüne ve değerlerine yabancı olmayan bir eğitim paradigmasının inşasının aciliyetine ve ehemmiyetine dikkat çekiyor.

Geleceğin Türkiyesinde Yükseköğretim | Nihat Erdoğmuş

"Geleceğin Türkiyesinde Yükseköğretim" raporu; politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, hukuki ve çevresel değişimler sonucunda yaşanacak değişimlerin yükseköğretimde yansımaları ve bu değişimlerin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair ipuçları veriyor. Yükseköğretim alanındaki gelişmelerin, yükseköğretimi stratejik bir bakışla ele almayı ve bu perspektifle yapısal ve yönetsel değişimi gerekli kıldığı anlaşılıyor. Günümüzde yaşanacak değişimlere hızlı cevap vermenin ve yükseköğretimden beklenen talepleri karşılamanın önemli olduğu görülüyor. Yükseköğretim kurumlarının, insanın anlam arayışına cevap üretme, hayat görüşü oluşumuna katkı sağlama ve kültürel birikim kazandırma gibi amaçların yanında, mesleki bilgi ve beceri kazandırma amacına da hizmet edecek çeşitliliği sağlaması gerektiği vurgulanıyor. Rapor, mevcut durum analizi yaparak gelecekte, işleyen ve güçlü bir yükseköğretim için yapılması gereken değişikliklere dikkat çekiyor ve on iki temadan oluşan bir vizyon ortaya koyuyor.

Takdim

İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği olarak sivil oluşumların ve buralarda planlanan çalışmaların; politika yapıcıları, uygulayıcıları ve onun hedefi olan toplum açısından kritik bir öneme sahip olduğuna inanıyoruz. Dolayısıyla çalışmalarımızı, karar alıcılar ile toplum arasında bir köprü vazifesi icra edecek şekilde biçimlendirmeye gayret ediyoruz.

İLKE Derneği olarak bünyemizde bulunan İLEM, YEKDER ve İGİAD gibi kendi alanlarında nitelikli ve öncü çalışmalar yapan kurumlarımızla birlikte güçlü bir toplumun inşası sürecinde etkin bir rol oynamayı önemsiyoruz. Bunu yaparken bir taraftan sivil alanın nabzını tutmaya öte yandan da ülke meselelerinin daha derinlikli ve nitelikli kavranmasının gerekliliğiyle hareket etmeye gayret ediyoruz. Bütün çalışmalarımızı, ülkemiz başta olmak üzere bütün dünyayı hedefleyen bir perspektifle kurgulamaya özen gösteriyoruz. Bu dikkat ve anlayışla, çeşitli alanlarda uygulamaya yönelik çözüm önerileri içeren politika notları ve araştırma raporları hazırlıyor, kamuoyunun istifadesine sunuyoruz. Bir fikrin inşasında geçmişin birikiminin önemine inanıyor ama aynı zamanda da bugünün iyi analiz edilmesi gerektiğini böylelikle geleceğe dair güçlü bir perspektif sahibi olunabileceğini savunuyoruz.

Bu tavırla, 2018 yılında "Geleceğin Türkiyesi" projesini başlattık. Projeyle birlikte, sürekli değişimin yaşandığı bir dönemde artık geleceği konuşmanın daha kritik bir önemi haiz olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. Proje kapsamında, geçtiğimiz yıl Ekim ayında "Geleceğin Türkiyesinde Eğitim" raporunu yayınladık. Politika notları ve takip raporları ile farklı boyutlarıyla eğitim meselesini ele almaya devam ederken, eğitimin başka bir önemli boyutu olan "Geleceğin Türkiyesinde Yükseköğretim" Raporunu Şubat 2019'da kamuoyu ile paylaştık. Her iki raporumuz da büyük bir ilgiyle karşılandı. Raporlarda yer alan önerilerin uygulamaya konulmasıyla önemli adımlar atılacağını düşünüyoruz.

Elinizde bulunan çalışma, "Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi" Raporunun ana çerçevesini ve içerdiği 12 vizyoner öneriyi ele alan özet rapordur. Geniş raporda, dünya ölçeğindeki ekonomik gelişmelerin veriye dayalı bir biçimde analiz edilmesinden demografik dinamikler ve işgücü piyasasına, İslami finansdan uluslararası ticaret ve stratejik olduğu düşünülen tarım, hayvancılık, enerji, savunma sanayii ve bilişim sektörlerinin ekonomideki yeri ve önemlerine varıncaya değin birçok konu detaylı olarak ele alınmaktadır. Raporun üzerinde durduğu ana çerçeve ele alınmakla birlikte özet raporda yalnızca mevcut durum ifade edilerek gelecek vizyonuna odaklanılmıştır. Bu minvalde çalışmanın detaylarına erişmek açısından geniş rapora ulaşılması önem arz etmektedir.

Türkiye ekonomisini "sosyal adalet, maddi refah ve sürdürülebilir üretim ve tüketim" perspektifinden tüm boyutlarıyla ele alan ve geleceğe dair önemli tespitleri olan geniş raporun ve mevcut durumu anlatarak geleceğe ışık tutacak uygulanabilir çözüm önerileri içeren yol haritalarını sunan "Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri" özet raporunun, ekonomi politikası yapıcıları ve iş dünyası başta olmak üzere toplumun tamamı için faydalı olacağına inanıyoruz.

Bu kıymetli çalışmanın ortaya çıkmasında pek çok kişinin emeği bulunuyor. Öncelikle bir ekip çalışması ürünü olan raporun hem editörlüğünü hem de yazarlığını üstlenen Prof. Dr. Murat Taşdemir'e müteşekkirim. Raporun diğer yazarları Doç. Dr. Etem Hakan Ergeç, Doç. Dr. Hüseyin Kaya, Dr. Özer Selçuk'a ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Ekonomi gibi değişken ve öngörüde bulunmanın zor olduğu bir alanda vizyoner bir rapor ortaya koydular. Ayrıca çalışmanın her bir aşamasında büyük bir özveri ile çalışan İLKE Araştırmacılarına ve farklı aşamalarda raporun hazırlanmasına ve geliştirilmesine katkı sunan hocalarımıza çok teşekkür ediyorum.

Raporumuzun, Geleceğin Türkiyesinde adil, müreffeh ve sürdürülebilir bir ekonomik sistemin doğuşuna vesile olması temennisiyle.

Prof. Dr. Nihat Erdoğmuş

İLKE Mütevelli Heyeti Başkanı

GELECEĞİN TÜRKİYESİNDE

EKONOMİ

TÜRKİYE'NİN EKONOMİ VİZYONU

Türkiye ekonomisinin geleceğin dünyasına hazırlanabilmesi, adil ve gelişmeye açık bir sistem için önümüzdeki yıllarda şu stratejilerin tam olarak yapılması gerekmektedir.

1 Uzun dönem büyüme

Ekonominin üretim kapasitesindeki artışı ifade eden ve beşeri sermaye, teknoloji, verimlilik gibi yapısal faktörlere bağlı olan uzun dönem büyümenin hedeflenmesi.

2 Sosyal adalet

Bireylerin kendilerini gerçekleştirmek ve yeteneklerini ortaya çıkarmak için eşit haklara ve eşit fırsatlara sahip olmaları.

3 Sürdürülebilirlik

Ekonomik büyümenin gelecek nesillerin refahından ödün vermeyecek şekilde gerçekleştirilmesi.

4 Beşeri sermaye

Beşeri sermayeyi artırmak için adaptasyon yeteneği yüksek, temel becerilere hakim, ahlaki değerleri güçlü bireyleri yetiştirecek bir eğitim sistemi.

5 Yatırımlar

Yatırımların uzun dönem büyümeye katkısı kısıtlı olan gayrimenkul sektörü gibi sektörler yerine daha verimli ve stratejik sektörlere yöneltilmesi.

6 Toplam faktör verimliliği (TFV)

Yenilik ve girişimcilik ekosistemi geliştirilmesi ve kamuda şeffaflık, söz hakkı ve hesap verilebilirliğin arttırılması.

7 Adil vergi sistemi

Vergi sisteminin adil hale getirilmesi ve gelir adaletini hedefleyen kamu müdahalelerinde bulunulması.

8 Çevreci kalkınma modeli

Düşük karbon salınımlı üretim teknolojilerine yatırım yapılması, buna uygun tüketim formlarının geliştirilmesi. Şehirler ve tarım sektörünün küresel ısınmanın getireceği olumsuzluklara karşı azami derecede uyum sağlayacak hale getirilmesi.

9 İşgücü

Esnek çalışma koşulları, ücret geliri vergi iadesi gibi politikaların uygulamaya konulması. Adaptasyon yeteneği güçlü bir işgücünün hedeflenmesi.

10 İslami finans

Sosyal adaleti, sürdürülebilirliği ve uzun dönem büyümeyi destekleyen bir "iyi finans" modeli olan İslami finansın Türkiye ekonomisindeki payı ve niteliğinin arttırılması.

11 Dış ticaret

İhracatın ithalata bağımlılığının azaltılarak ihracatın teknoloji yoğunluğu ve katma değer düzeyinin arttırılması.

12 Sektörler

Geleceğin Türkiye ekonomisinde stratejik sektörler olan tarım ve hayvancılık, enerji, savunma ve bilişim sektörlerine özel önem verilmesi.

Giriş

Gelecekte nasıl bir Türkiye'de yaşayacağımızı, bugün nasıl bir ülke tasavvur ettiğimiz belirleyecektir. Eğer toplum olarak ortak bir gelecek tasavvurumuz yoksa başkalarının kendi hedeflerine göre tasarladığı bir ülkede yaşamaktan başka seçeneğimiz olamaz. Bu çalışmanın temel motivasyonu *"Geleceğin Türkiye'sinde nasıl bir ekonomide yaşamak istiyoruz?"* sorusudur. Dikkat edilirse bu soru *"Türkiye ekonomisinde gelecekte neler olacak?"* sorusundan radikal şekilde farklıdır. Sorulardan birinin cevabı aktif, çaba gerektiren bir talebi; diğerinin cevabı ise pasif bir gelecek tahminini ifade etmektedir. Elinizdeki çalışmanın amacı geleceğe dair ekonomik tahminler oluşturmak değildir.

Bu raporun amacı geleceğin Türkiye'si için bir ekonomi vizyonu ortaya koyarak, bu vizyon doğrultusunda odaklanılması gereken hususlara dikkat çekmek ve temel bir çerçeve sunmaktır. Bu raporda ortaya konulan vizyon "**erdemli bir toplum için adil, müreffeh ve sürdürülebilir bir ekonomi**" fikri etrafında şekillenmiştir. Toplumdaki her bireyin istediği bir yaşamı sağlayabileceği fırsatlara erişebileceği bir maddi refaha sahip olduğu, sosyal adaletin sağlandığı ve sürdürülebilir nitelikteki bir ekonominin gerçekleştirilmesi ancak bu hedefle uyumlu, kanıta dayalı, uzak görüşlü ve uzun soluklu politikaların uygulanması ile mümkündür. "Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi" vizyonumuza temel teşkil eden uzun dönem büyüme, sosyal adalet ve sürdürülebilirlik kavramları günlük kullanımdan ziyade iktisat terminolojisindeki anlamlarında kullanılmıştır. Bu kavramları aşağıdaki şekilde tanımlamaktayız:

Uzun dönem büyüme : Ekonominin üretim kapasitesindeki artıştır. Kısa dönem büyümeden farklı olarak, talep artışına değil; beşeri sermaye, teknoloji ve verimlilik gibi yapısal faktörlere bağlıdır.

Sosyal adalet: Bireylerin kendilerini gerçekleştirmek, yeteneklerini ortaya çıkarmak için eşit haklara ve eşit fırsatlara sahip olmasıdır.

Sürdürülebilirlik: Ekonomik büyümeyi gelecek nesillerin refahından ödün vermeyecek şekilde gerçekleştirmektir.

Raporda sunulan vizyon, İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'nin Geleceğin Türkiyesi Projesi kapsamındaki çerçeve ve temel değerleri eksene alınarak büyük ölçüde somut verilere dayalı iktisadi analizler çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Raporun yazım aşamasında konu ile ilgili iktisat alanı ve diğer alanlardan uzmanların görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır.

Bu çalışma vesilesiyle ekonomideki bütün karar alıcılara ulaşmasını umduğumuz ve önemsediğimiz en önemli mesaj; uzun dönemli bakış açılarına duyulan ihtiyaçtır. Hızla değişen siyasal ve ekonomik koşullara uyum sağlayabilmek ve bu değişimin ortaya çıkardığı güncel sorunlarla etkin bir şekilde başa çıkabilmenin yolu, uzun dönem bakış açısına sahip olunma-

sıdır. Uzun dönem bakış açısı konjonktürel politikalara yoğunlaşmak yerine yapısal değişimleri hedefleyen politikaları öncelemeyi gerektirir.

Sosyal adalet, ekonomik büyüme ve sürdürülebilirlik birbirlerinin alternatifleri değil, birbirlerini tamamlayan olgulardır. Bir başka ifadeyle bize göre, sosyal adalet ve sürdürülebilirlik ekonomik büyümeyi beslediği gibi, ekonomik büyüme de adil siyasal ve iktisadi kurumlarla desteklendiğinde sosyal adalete ve gelecek nesillerin refahını gözetmeye hizmet edecektir. Bu bakış açısından hareketle Türkiye ekonomisinin mevcut yapısının sunduğu avantaj ve dezavantajları değerlendirerek, geleceğin Türkiye'sindeki ekonomiyi bugünden hazırlamak için gerekli olduğunu düşündüğümüz politikalar önermekteyiz.

Raporun ilk bölümünde, üç küresel trend ve bunların ulusal ekonomiler için potansiyel sonuçlarına değinilmiştir. İkinci bölüm sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve uzun dönemli ekonomik büyümenin kesişimini ortaya koymaktadır. Sonraki bölümlerde ise sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve uzun dönemli ekonomik büyüme bağlamında demografik dinamikler ve işgücü, İslami finans, uluslararası ticaret ve stratejik olduğunu düşündüğümüz sektörler ele alınmaktadır.

Türkiye Ekonomisinin Temel Sorunları

Türkiye ekonomisinin performansı değerlendirildiğinde yapısal birtakım sorunlar öne çıkmaktadır. Daha önce birçok araştırmacı tarafından da dile getirilen bu sorunlar bilinmesine rağmen etkili çözümlerin ortaya konamaması nedeniyle problemler günümüze kadar süregelmiştir. Elimizdeki veriler ve literatürdeki araştırmalardan Türkiye ekonomisindeki başlıca problem alanlarının şunlar olduğu tespit edilmiştir:

- Geçmiş uzun dönem büyüme performansı gelişmiş ülkelerin refah seviyesine ulaşabilmek için yeterli değildir.
- Ekonomideki en önemli sorun verimliliktir. Ekonomik büyümenin çok küçük bir kısmı toplam faktör verimliliğinden kaynaklanmaktadır.
- Kapsayıcı kurumsal yapılar yeterince oluşturulamamıştır.
- Sosyal adalet tatmin edici düzeyde sağlanamamıştır.
- Ekonomik büyüme tam anlamıyla sürdürülebilir değildir.
- İşgücüne katılım ve işgücünün niteliği beklenenden düşüktür.
- İhracatta istenilen seviyeye ulaşılamamıştır.

Bu tespitlerin yanında gelecekte Türkiye'yi bekleyen değişimler ve yapıcı bir şekilde inşa edilmesi gereken alanlar söz konusudur. Ekonominin mevcut yapısı bu sorunlarla etkin şekilde başa çıkabilecek düzeyde değildir.

Gelecekte Türkiye ekonomisinin karşılaşacağı öngörülen başlıca meseleler ise şunlardır:

- Yaşlanan nüfus yapısı
- Üretim süreçlerinde Endüstri 4.0 ile gerçekleşecek dönüşüm.
- Küresel iklim değişikliği.
- Uluslararası ticareti derinden etkileyecek olan, üretim ve ticaretin ağırlık merkezinin Avrupa ve Kuzey Amerika'dan Asya'ya kayması.

Bu tespitlerden hareketle raporda, her bir sorun alanı için uzun dönemli politika önerileri sunulmuştur.

Küresel Eğilimler

Küresel ticaretin ve üretimin ağırlık merkezi Asya-Pasifik bölgesine kaymaktadır.

Dış ticarete ve sermaye hareketlerine açık olan günümüz ekonomilerinin küresel şoklardan ve trendlerden tecrit edilmiş bir şekilde yaşaması, küresel gelişmelerden etkilenmemesi mümkün değildir. Uzun dönemde ekonomilerin nereye evrileceği sadece kendi dinamiklerine değil, küresel eğilimlere de bağlıdır. Dünyadaki trendlerin göz ardı edildiği bir Türkiye ekonomisi vizyonu sağlıklı olmayacaktır.

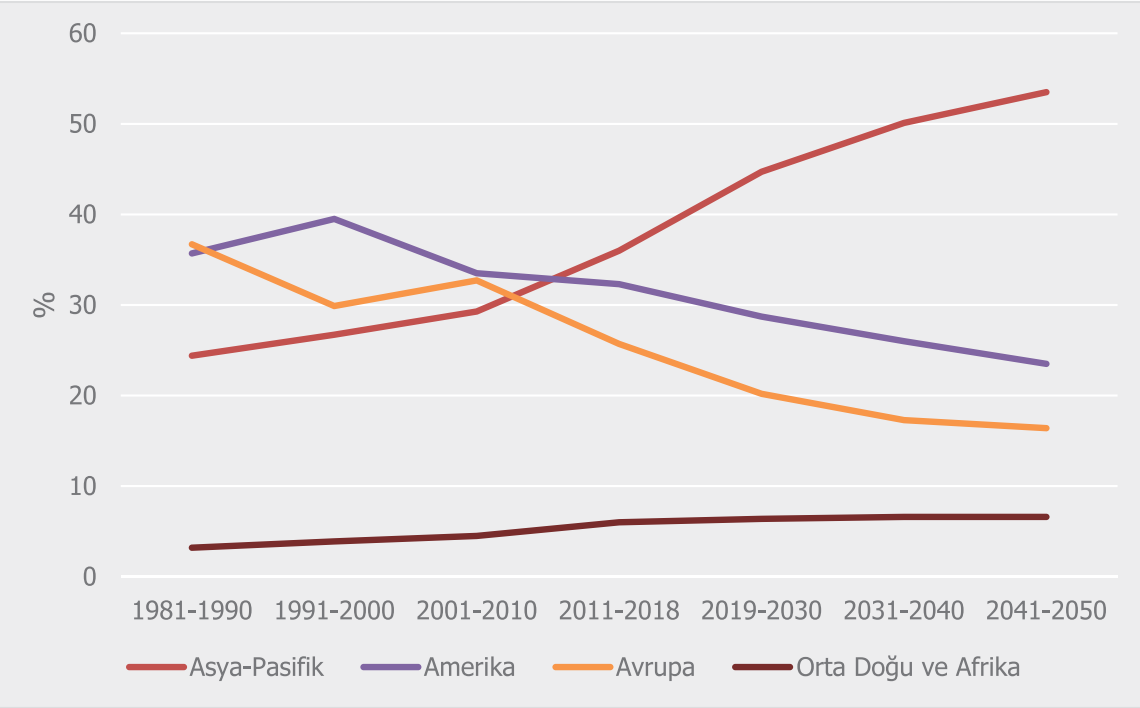

Şekil 1. Bölgesel GSYH Payları (On yıllık dönemler, %)

Kaynak: Economic Intelligence Unit (2015).

Küresel ekonominin ağırlık merkezi Avrupa ve Kuzey Amerika'dan Asya'ya kaymaktadır. 2040'lı yıllarda Dünya'daki katma değerin yüzde 50'sinden fazlasının Asya-Pasifik bölgesinde üretileceği öngörülmektedir. Üretim ve ticaretin ağırlığının Asya'ya kayması bölgesel ve küresel siyasi gerilimleri tetikleme potansiyeli taşımaktadır. Dış ticaret politikalarının bu trendi göz önüne alınarak oluşturulması gerekmektedir.

Gelişen teknoloji ve yapay zekâ üretim süreçlerinde büyük bir dönüşüm başlatmıştır. Bu dönüşümün sosyo-ekonomik yapıda köklü değişimlere neden olması beklenmektedir.

Robotik teknolojiler ve yapay zekânın geldiği noktada üretim süreçleri köklü bir dönüşüm geçirmektedir. Endüstri 4.0 veya otomasyon çağı olarak adlandırılan bu dalga sonucunda işgücüne olan talep azaltacak ve dolayısıyla ucuz işgücüne sahip ülkelerin mukayeseli üstünlüğü kaybolacaktır. Bu durum küresel gelir eşitsizliğinin teknoloji geliştirme yeteneği olan ülkeler lehine daha da artmasına neden olma riski taşımaktadır.

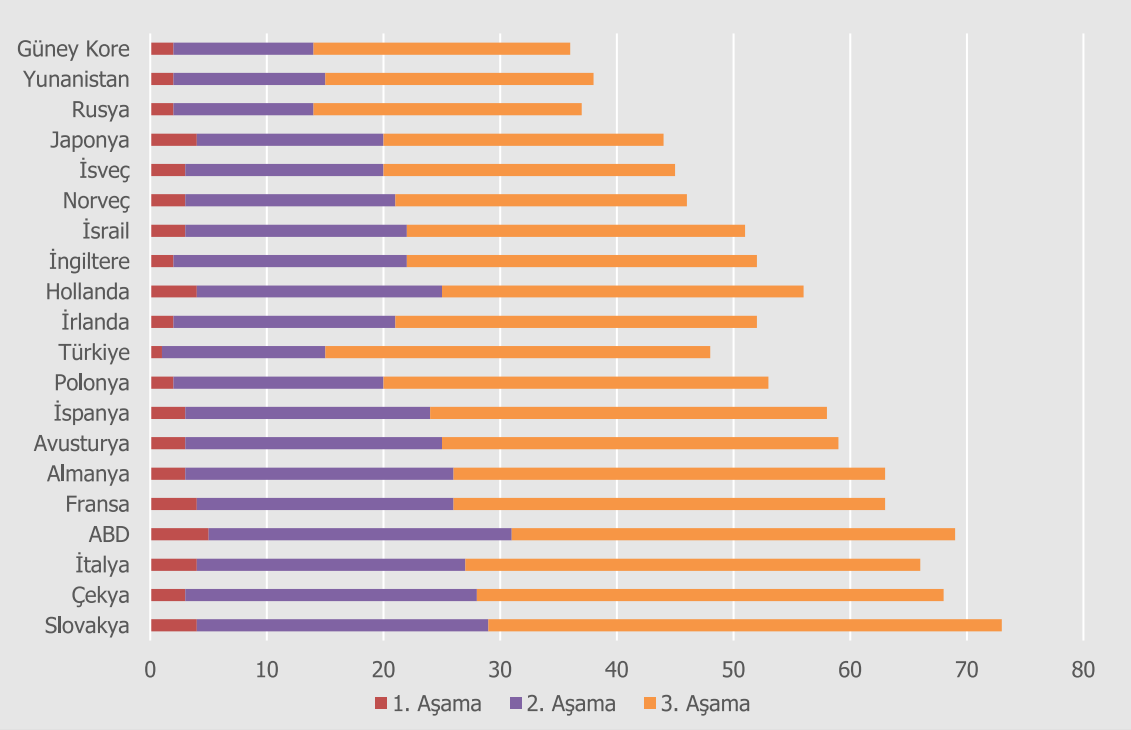

Şekil 2. Yüksek Otomasyon Riski Taşıyan İşlerin Payı (%)

Kaynak: PwC (2018).

Otomasyon sürecinin son aşamasında Türkiye'de bugün mevcut olan işlerin yüzde 48'inin robotlar ve yapay zeka tarafından yapılacağı öngörülmektedir.

Sera gazı salınımlarının yeterli düzeye indirilememesi durumunda küresel ekonomi için önemli sonuçlara katlanmak zorundayız. Küresel sıcaklıkların 2°C'un üzerine çıkması halinde, 21. yüzyıl boyunca küresel GSYH'nin olması gerekenden yüzde 23 daha az olacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminin gerçekleşmesi durumunda küresel ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi büyük olacaktır. Bugüne kadar yapılanların dışında herhangi ilave bir önlem alınmadığı takdirde küresel ısınma 2060 yılına kadar yıllık ortalama küresel GSYH üzerindeki etkisi yüzde 1 ile 3 seviyelerine yükselebilecektir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda en önemli küresel sorun iklim değişikliği olacaktır.

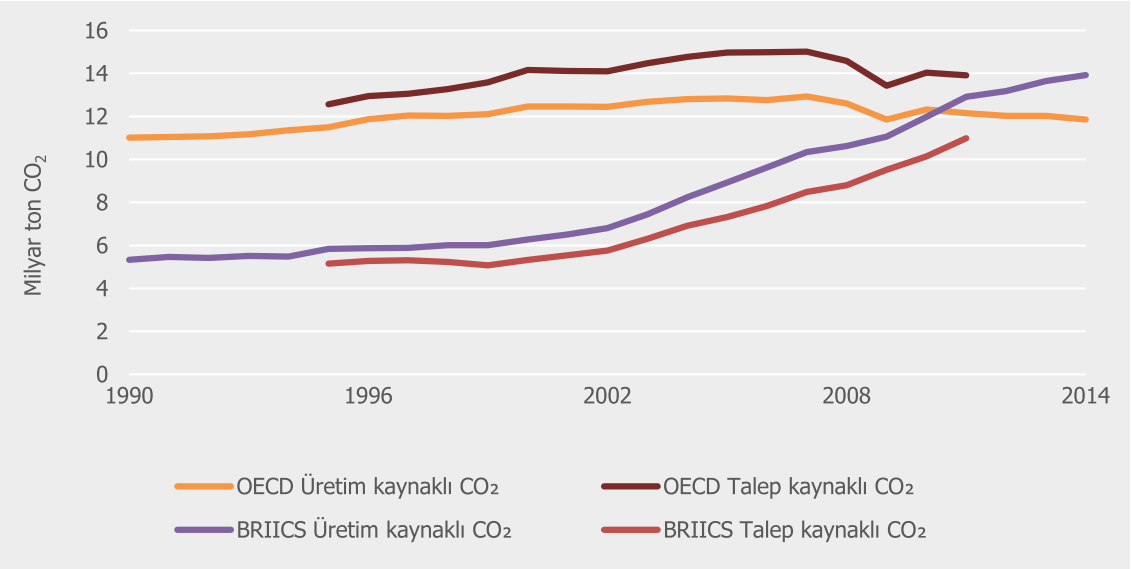

Şekil 3. Enerji Kullanımına Bağlı CO_2 Salınımları

Kaynak: OECD (2017), s. 33.

Bütün uluslararası çabalara rağmen, OEDC ülkelerinde talep kaynaklı, BRICS ülkelerinde ise üretim kaynaklı CO_2 salınımlarında kayda değer bir azalma gerçekleşmemiştir.

Türkiye, küresel iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek bölge olan Akdeniz havzasında bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin gerek küresel iklim değişikliği ile mücadele, gerekse iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı tedbirler alma konusunda ön alıcı politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Ekonomik Büyüme, Sosyal Adalet ve Sürdürülebilirlik

Son on beş yılda ekonomik büyüme önemli bir ivme kazanmıştır. Buna rağmen Türkiye'nin uzun dönem büyüme performansı yetersizdir.

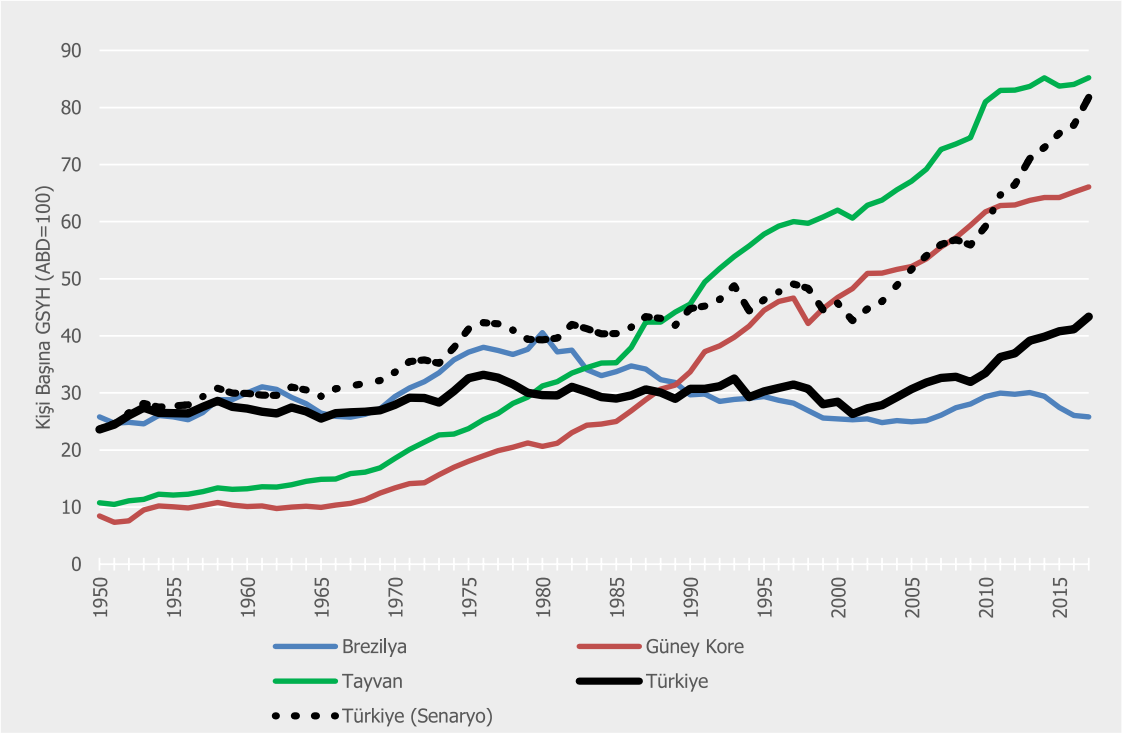

Şekil 4. Türkiye, Brezilya ve Güney Kore'nin Yakınsama Deneyimi

Kaynak: Conference Board, Total Economy Database (2018).

Not: Kişi Başına Reel GSYH, satın alma gücü paritesine göre 2011 uluslararası dolar cinsinden.

Türkiye'nin bugüne kadar sergilediği büyüme performansı, gelişmiş ülkelerin refah seviyesine ulaşması için yeterli olmamıştır. Türkiye'nin kişi başına milli geliri, 2017 Amerika Birleşik Devletleri'nin kişi başına milli gelirinin yüzde 43'üne tekabül etmektedir. Türkiye ekonomisi 1950 yılından bu yana sadece yüzde bir daha fazla büyümüş olsaydı, bugün kişi başına milli gelir düzeyi Amerika'nın yüzde 83'üne ulaşmış olacaktı. Arzulanan refah seviyesine ulaşılabilmesi ve toplumsal uyuma zarar veren işsizliğin azaltılabilmesi için daha yüksek uzun dönem ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi gereklidir.

Uzun dönem büyümenin en önemli kaynağı toplam faktör verimliliğidir. Toplam faktör verimliliği teknolojik ilerleme ve kurumsal değişim ile artırılabilir.

Uzun dönem büyümenin kaynakları beşeri sermaye, fiziksel sermaye stoku ve toplam faktör verimliliğidir. Türkiye'nin uzun dönem büyümesinde toplam faktör verimliliğinin ve beşeri sermayenin rolü çok düşük olmuştur. Toplam faktör verimliliği Ar-Ge faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkan yeniliklerin girişimler tarafından ticarileştirilmesi ve *"ekonomideki aktörler arasındaki etkileşimi düzenleyen kurallar"* şeklinde özetleyebileceğimiz *"kurumsal yapı"* tarafından belirlenir. Toplam faktör verimliliğini ancak uzun dönem bakış açısına sahip bir vizyon artırılabilir.

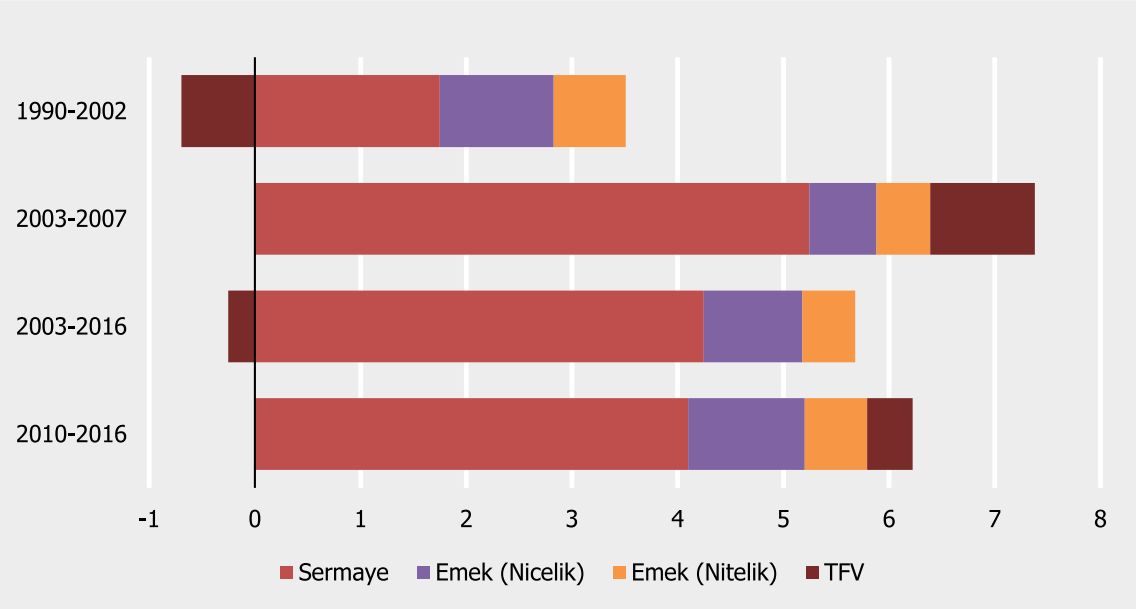

Şekil 5. Dönemler İtibariyle Türkiye için Üretim Faktörlerinin ve Toplam Faktör Verimliliğinin Büyümeye Katkısı.

Kaynak: Conference Database verilerinden oluşturulmuştur.

Türkiye ekonomisinde büyümenin en önemli itici gücünün sermaye stokundaki artış olduğu görülmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkeler için tipik bir özelliktir. Sermaye stokunu artırarak uzun dönemli yüksek büyümenin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Türkiye'de yetersiz tasarruflar nedeniyle sermaye stokundaki artışın dış kaynaklarla finanse edilmesi önemli bir istikrarsızlık kaynağıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin uzun dönemli yüksek büyümeyi gerçekleştirmek için toplam faktör verimliliğini artırması şarttır.

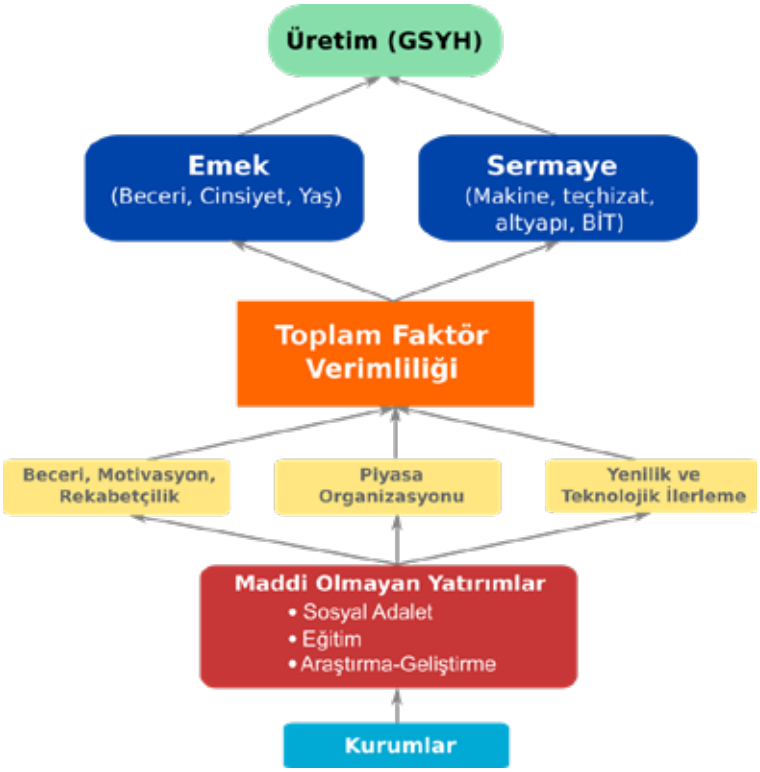

Şekil 6. Ekonomik Büyümenin Kaynakları

Toplam Faktör verimliliğinin, dolayısıyla uzun dönem ekonomik büyümenin en önemli kaynağı iktisadi, sosyal ve siyasal kurumlardır.

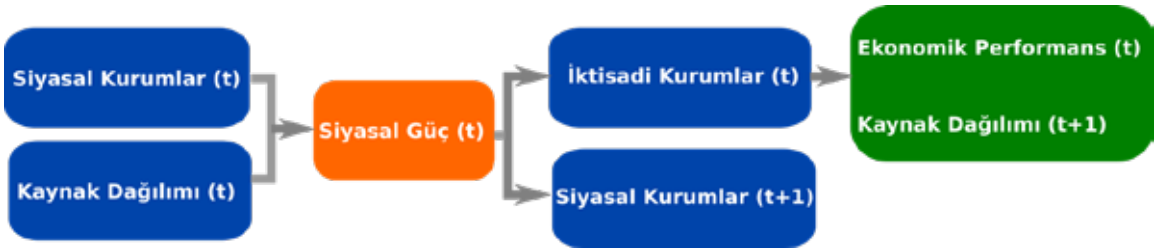

Şekil 7. Siyasal Kurumlar, İktisadi Kurumlar ve Ekonomik Büyüme.

Kaynak: Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2005)

Siyasal gücü elinde bulunduranlar, kurumsal yapıların ortaya çıkmasında ve dönüştürülmesinde kilit öneme sahiptir. Bugün siyasal gücün nasıl kullanıldığı, geleceğin kurumsal yapısını ve geleceğin ekonomik performansını belirleyecektir.

Sosyal adalet ve uzun dönem büyüme birbirlerini destekleyen unsurlardır.

Sosyal adaletin sağlanması uzun dönem büyüme hedefine ulaşmaya yardımcı olacak bir unsurdur. Sosyal adaleti gerçekleştirmek için büyüme hedeflerinden ödün vermek zorunda değiliz. *"Toplumdaki bireylerin kapasitelerini ortaya çıkarabilmek için eşit haklara ve eşit fırsatlara sahip olması"* şeklinde tanımlayabileceğimiz sosyal adaletin en önemli iki unsuru gelir eşitsizliği ve fırsat eşitsizliğidir.

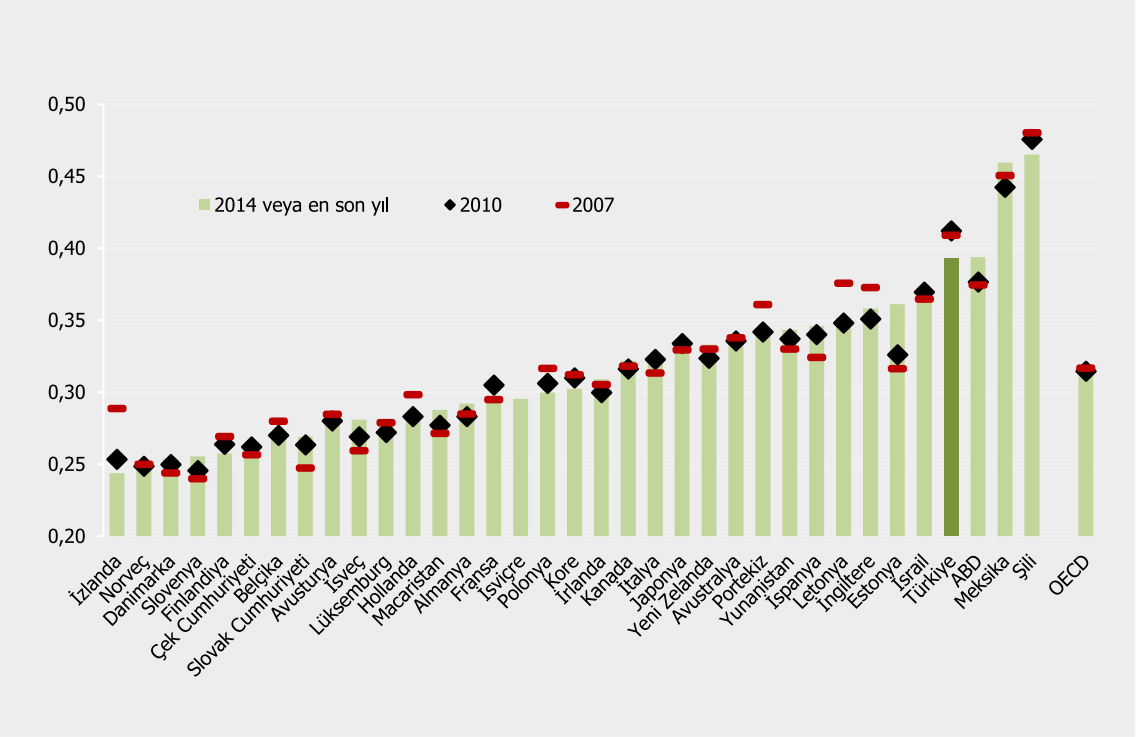

Şekil 7. OECD Ülkelerinde Harcanabilir Gelir Gini Katsayısı

Kaynak: OECD, Inequality Update (2016) verilerinden oluşturulmuştur.

2007 ve 2010 yıllarına göre nispi bir ilerleme kat edildiyse de, Türkiye halen gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ilk 4 OECD ülkesi içerisindedir.

Sonuç eşitsizliği olarak değerlendirilen *gelir eşitsizliği* ile *fırsat eşitsizliği* arasında iki yönlü ve güçlü bir ilişki söz konusudur.

Sürdürülebilir büyüme sosyal adaletin bir gereğidir.

Sürdürülebilir ekonomik büyüme, gelecek nesillerin refahından ödün vermeden uzun dönem ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek olarak tanımlanır. Sürdürülebilirlik ile uzun dönem büyüme birbirlerinin alternatifleri değil, birbirlerini destekleyen olgulardır.

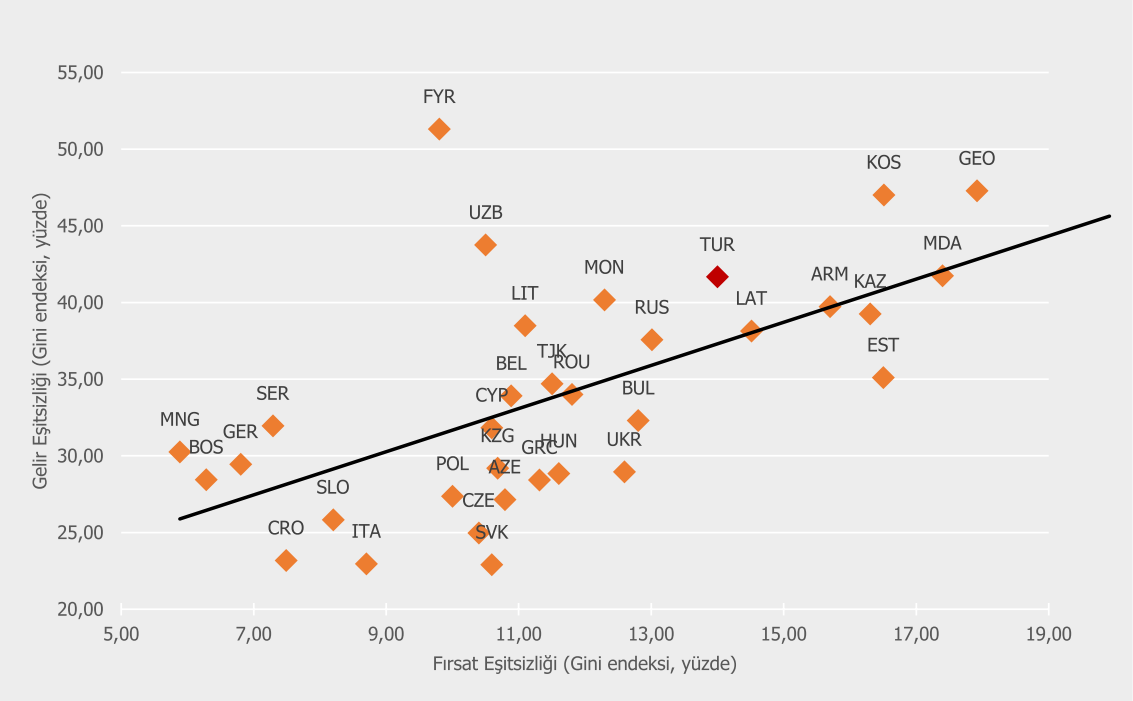

Şekil 8. Gelir Eşitsizliği ve Fırsat Eşitsizliği

Kaynak: ERBD (2017) verilerinden oluşturulmuştur.

Sürdürülebilirliğin önündeki önemli meselelerden biri iklim değişikliğidir.

İklim Değişikliği Paneli'nin 2014 yılı raporuna göre, Türkiye'yi de kapsayan Güney Avrupa için sadece yüksek güvenirliğe sahip öngörülere bakıldığında aşağıdaki hususlar göze çarpmaktadır:

- Bütün Avrupa'da ortalama sıcaklıklarda artışlar.
- Güney Avrupa'da azalan, Kuzey Avrupa'da ise artan yağışlar.
- Hayvan, balık ve bitki yoğunlukları bölgesel olarak değişmesi ve hayvan hastalıklarında artış.
- Aşırı hava olaylarının birçok sektörle birlikte sosyal hayatı ve sağlığı olumsuz etkilemesi.
- Güney Avrupa'da tahıl üretiminde azalma.
- Artan deniz seviyesi ve seller nedeniyle kıyı bölgelerde olumsuz yaşam koşulları.
- İçme suyu ve tarımsal amaçlı su kıtlığı.

Görüldüğü gibi küresel ısınma özellikle Türkiye'nin tarım bölgelerini önemli derecede etkileyecektir. Bugün katlanılacak maliyetler iklim değişimine adaptasyonu kolaylaştıracak; söz konusu etkilerin gelecekteki maliyetlerini azaltacaktır. Küresel ısınmanın bölgesel etkilerini en aza indirmek ve sürdürülebilir bir uzun dönem büyümeyi sağlayabilmek için çok boyutlu politikalar uygulamaları gerekmektedir.

DEĞERLENDİRME VE GELECEĞE BAKIŞ

Adil ve sürdürülebilir bir uzun dönem ekonomik büyüme için aşağıdaki aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Dış kaynaklarla finanse edilen sabit sermaye yatırımlarının, konut gibi marjinal verimin düşük olduğu sektörlerden ziyade verimliliğin ve ihracat imkanlarının yüksek olduğu sektörlere tahsis edilmesi teşvik edilmelidir.
- Özel sektördeki Ar-Ge faaliyetleri teşvik edilmeli bu faaliyetlerde çalışan araştırmacı sayısı artırılmalıdır.
- Söz hakkı ve hesap verebilirliği artıracak kapsayıcı kurumların oluşturulması gerekmektedir.
- Eğitimde fırsat eşitliğinin, eğitim politikalarında öncelikli hale gelmesi gerekmektedir.
- Gelir ve servetteki eşitsizliklerin azaltılabilmesi için vergi sisteminde köklü değişikliklere ihtiyaç vardır.
- Düşük karbon salınımına sahip üretim teknolojilerini geliştirecek yenilikler teşvik edilmeli, küresel ısınmayı en fazla hissedecek olan tarım kesiminde verimlilik arttırılarak istihdam azaltılmalıdır.
- Şehirleri küresel ısınmaya uyum sağlayacak hale getirecek uzun dönemli tedbirlere ihtiyaç vardır.

Demografik Dinamikler ve Geleceğin İşgücü

Türkiye nüfusu beklenenden hızlı bir biçimde yaşlanmaktadır. Türkiye çalışma çağındaki nüfusun en yüksek olduğu "demografik fırsat penceresi" dönemine girmiştir.

Türkiye genç nüfus yapısını kaybetmektedir. Bununla birlikte, bağımlılık oranının en düşük olduğu *"demografik armağan"* olarak nitelenen bir dönemin içerisindedir. 2050'li yıllara kadar sürecek olan bu fırsattan yeterince faydalanabilmek için işgücüne katılımı artırmak zorundayız.

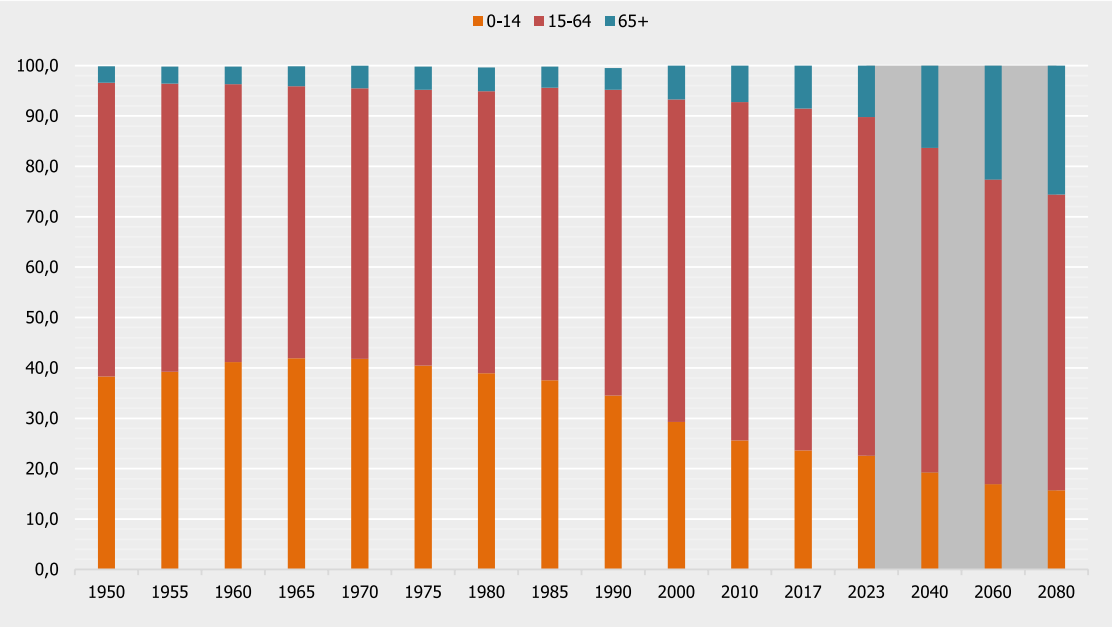

Şekil 9. Nüfusun Geniş Yaş Grupları

Kaynak: TÜİK verilerinden oluşturulmuştur.

Yapılan projeksiyonlar nüfusun yaşlandığını göstermektedir. 2080 yılında nüfusun ¼'inin 65 yaş üstü bireylerden oluşacağı tahmin edilmektedir. Aynı zamanda çalışma çağındaki nüfusun oranının bağımlı nüfusa göre en yüksek olduğu bir dönemden geçimekteyiz. Değişen nüfus yapısının ortaya çıkaracağı sorunlarla başa çıkabilmek ve getireceği avantajlardan faydalanabilmek için sosyal ve ekonomik politikalar tasarlanırken nüfus dinamiklerinin hesaba katılması gerekmektedir.

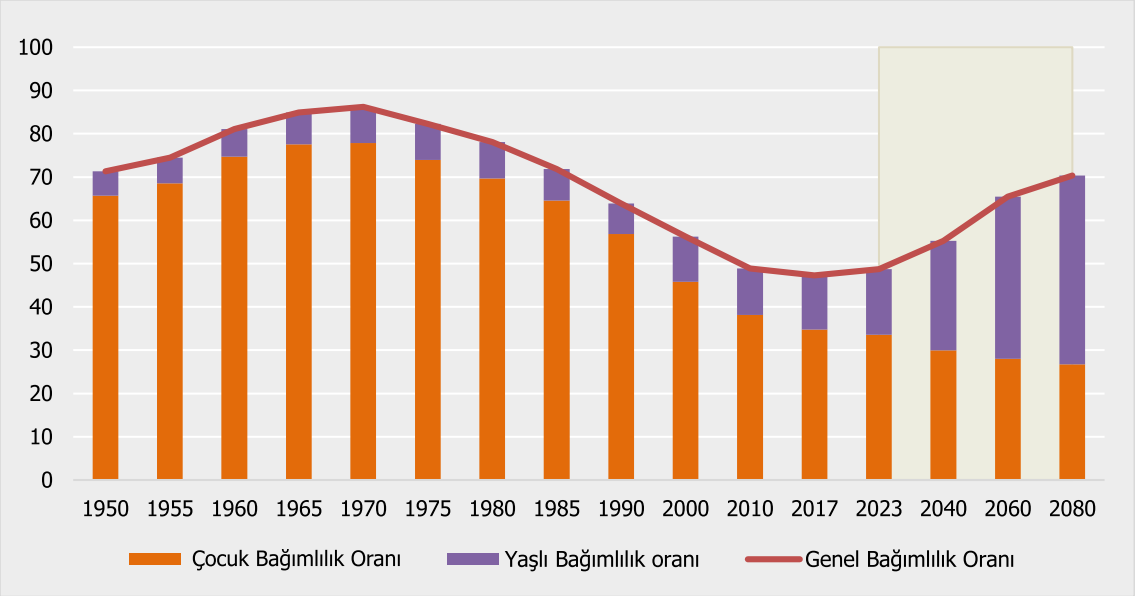

Şekil 10. Bağımlılık Oranları

Kaynak: TÜİK verilerinden oluşturulmuştur.

Çalışma çağındaki nüfusun artarak bağımlılık oranının azaldığı durumlar *Demografik Fırsat Penceresi* veya *Demografik Armağan* olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'de bu dönemin 2010 yılında başladığı ve yaklaşık 40 yıl süreceği tahmin edilmektedir.

Demografik armağan temel olarak üç kanaldan gelmektedir

i) Emek arzı

ii) Tasarruflar

iii) Beşeri Sermaye.

Demografik armağan sürecinden faydalanabilmek için artan işgücünün istihdam edilebilmesi, artan tasarrufların üretken yatırımlara dönüştürülebilmesi ve beşerî sermaye oluşumunun desteklenmesi gerekmektedir.

İşsizliğin makul seviyelere indirilmesi için mevcut büyüme oranlarının yükseltilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de çalışma çağındaki insan sayısı her yıl yaklaşık 1 milyon artmaktadır. Bu artış zamanla azalacak olmasına rağmen mevcut büyüme performansı ülkedeki işsizliği azaltmak için yeterli değildir. Bir yandan uzun dönem büyüme hızımızı artırırken diğer yandan geleceğin işgücünü hazırlamak zorundayız.

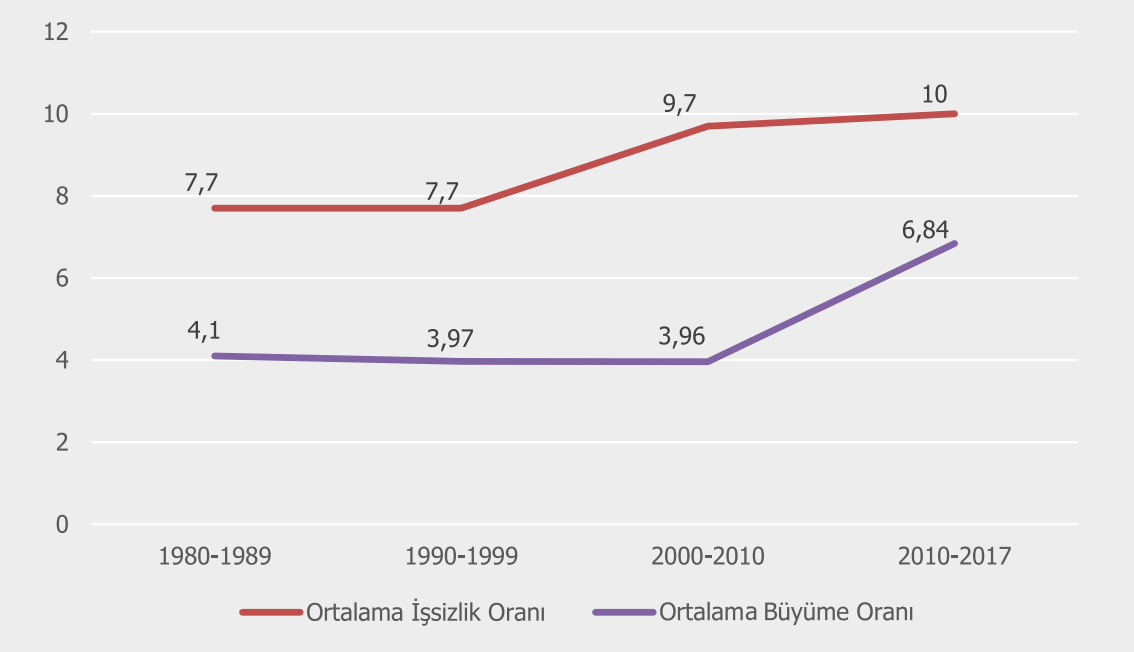

Şekil 11. İşsizlik ve Büyüme (%)

Kaynak: Dünya Bankası, TÜİK, Yenilmez ve Kılıç (2018) verielerinden oluşturulmuştur.

Sahip olduğu büyük genç nüfus sebebiyle Türkiye'nin çalışma çağındaki insan sayısı her yıl yaklaşık 1 milyon artmaktadır. Türkiye ekonomisi son 15 yılda hızlı bir büyüme yaşamıştır ve bu büyümenin istihdam oluşturma kabiliyeti OECD ortalamasından yüksektir. Ancak tarihsel olarak ortalama yüzde 5 civarında seyreden ekonomik büyüme hızı, ülkedeki işsizliği azaltma konusunda yeterince başarılı olamamaktadır. Özellikle kadınlardaki düşük işgücüne katılım oranıyla beraber değerlendirildiğinde, yüksek işsizlik oranları Türkiye'deki gelir eşitsizliğini artırmakta, tasarruf açığı yaratması sebebiyle de ekonomik büyümeyi yavaşlatmaktadır.

Göç Türkiye'nin geleceğidir. Göçmenlerin işgücü piyasasına olumlu etkileri söz konusudur.

Türkiye sahip olduğu coğrafik konum ve siyasi geçmişi sebebiyle tarih boyunca önemli göç hareketlerinin merkezinde yer almıştır. Türkiye'ye olan göçmen akımının gelecekte de artarak devam edeceği tahmin edilmektedir. Refah artışı ve sosyal adaletin sağlanması Türkiye'ye olan talebi artıracaktır.

Yapılan araştırmalar göçmenlerin toplum refahına ve sosyal adalete önemli katkıları olduğunu göstermektedir. Bu nedenle göç hareketleri bir sorun olarak değil, bir fırsat olarak görülmelidir.

İşgücünün üretimdeki teknoloji kaynaklı dönüşüme hazırlanması gerekmektedir.

Dünyada Endüstri 4.0 olarak da adlandırılan önemli bir teknolojik dönüşüm yaşanmaktadır. Bu teknolojik dönüşüm üretimde köklü yapısal değişimleri beraberinde getirmektedir. Günümüzde yapılan işlerin saat bazında yüzde 71'i insanlar, yüzde 29'u makinalar tarafından gerçekleşirken, 2022 yılına gelindiğinde makinaların payının yüzde 42'ye çıkması, insanların payının ise yüzde 58'e gerilemesi beklenmektedir.

Bugün önemli görülen becerilerin yüzde 35'inin 2022 yılına kadar bu özelliklerini kaybedeceği ve analitik ve eleştirel düşünebilme, yenilikçilik, yaratıcılık, teknoloji kullanabilme, liderlik gibi becerilerin ise daha ön plana çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle öğrencilere teknoloji okuryazarlığı, temel matematik, okuduğunu anlama, kendini ifade edebilme ve sorgulama becerilerinin kazandırılması eğitim sisteminin en öncelikli hedefi olmalıdır.

DEĞERLENDİRME VE GELECEĞE BAKIŞ

Geleceğin ekonomisindeki işgücünü hazırlamak için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Türkiye'yi bekleyen "yaşlı nüfus" problemine yönelik ön alıcı politikalar geliştirebilmek için benzer deneyimden geçen ülke tecrübelerinden faydalanılmalıdır.
- İşgücüne katılımının artırılarak bağımlı nüfusun azaltılması için işgücü piyasasında güvence ve esnekliğin sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Uzun dönem büyümenin istihdam dostu bir yapıda olmasına özen gösterilmelidir. Yatırım politikaları ile işgücü ve eğitim politikaları arasında uyum gözetilmelidir.
- Üretimdeki dönüşüme azami uyum için adaptasyon yeteneği yüksek, üretken bir işgücü hedeflenmeli; eğitim sistemi buna göre tasarlanmalı ve hayat boyu eğitim programları günlük yaşamın parçası haline gelmelidir.
- Türkiye eğitim sisteminin işgücünün verimliliğini artıracak ve çalışanların üretim süreçlerinde yaşanan teknolojik dönüşüme cevap verebilecek şekilde yapılandırılmalıdır.

İyi ve Adil Finans: İslami Finans Modeli

İslami finansın reel sektör ile olan ilişkisi geleneksel finanstan daha güçlüdür. Bu anlamda "reel finans" olarak da nitelendirilebilir.

İslami finansın çalışma prensiplerine bağlılık, bu finansal aracılar ile reel sektör arasında daha güçlü bir ilişkiyi kaçınılmaz kılmaktadır. İslami finans ile reel sektör arasındaki güçlü ilişki faizsiz çalışma prensipleri, fon kullandırma mantığı, küresel piyasalara sınırlı eklemlenme ve spekülasyondan kaçınma özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

İLKESEL KISITLAR:
İslam şeriatına dayanır.
- Faize dayalı işlemlere yasak
- Spekülatif ekonomik aktivitelerden kaçınma
- İslami değerler ile örtüşmeyen mal ve hizmetlere yasak

PRENSİPLER:
Etik ve değerlere dayalıdır.
- Etik yatırım
- Risk paylaşımı ve ortaklığı önemseme
- Kredi ve borç ürünlerinden kaçınma

TOPLUM HİZMETİ:
Toplum odaklı finanstır.
- Pazara değil, topluma hizmet
- Müşterilerinde inanç ayrımı gözetmeme
- Yoksulluk azaltıcı araçları barındırma (Zekât ve Karz-ı Hasen)

REEL EKONOMİ BAĞLANTISI:
Alternatif bir finansal paradigmadır.
- Varlığa dayalı işlemlerle, reel varlıklara yatırım
- Finansın, üretkenliğe ve reel ekonomiye bağlaması sebebiyle istikrar.
- Kredi reel aktif ilişkisiyle borçlanmaya kısıt

Şekil 12. İslami Finans Modeli

Kaynak:: Asutay'dan (2011) alınmıştır.

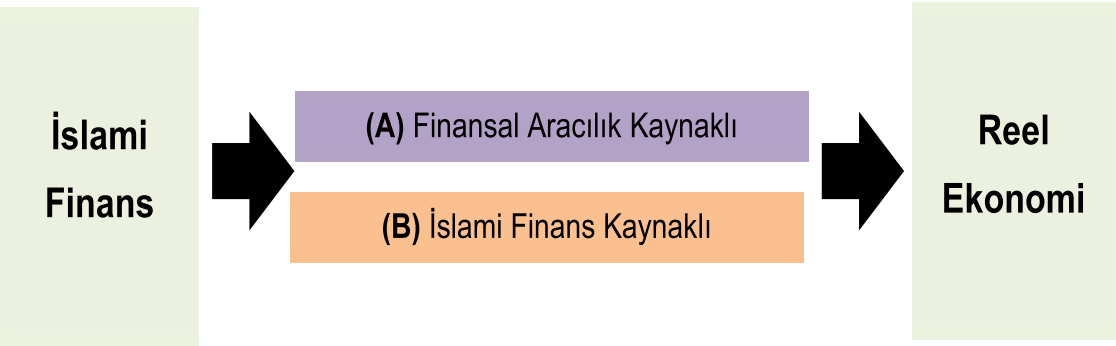

Şekil 13. İslami Finansal Gelişme ve Reel Ekonomi Etkileşimi

Bir ekonomide İslami finansın gelişimi, reel sektörü ***finansal aracılık*** (A) ve ***İslami finans*** (B) özelliklerinden kaynaklanan iki kanal üzerinden olumlu etkileme potansiyeli taşımaktadır. Öncelikle İslami finansın bir finans türü olması sebebiyle elbetteki bu aracıların gelişimi, geleneksel finansal aracılara benzer biçimde reel ekonominin gelişimini olumlu etkileyecektir. Dolayısıyla, bir ekonomide İslami finans geliştikçe, geleneksel finansal aracılığın gelişimine benzer tüm etkilerin ortaya çıkması beklenir. Çünkü İslami finansın gelişimine paralel ulusal finansal yapıda, aracı, ürün ve hizmet çeşitliliği artacaktır.

İslami finansın Türkiye'deki modeli olan katılım bankacılığının sektördeki payı yetersizdir.

Türkiye'de *"katılım bankaları"* olarak adlandırılan faizsiz finans kurumları ağırlıklı olarak bankacılık hizmetlerine yoğunlaşmışlardır. Katılım bankaları kuruldukları dönemden bugüne hızlı bir şekilde piyasadaki paylarını artırmış olsalar da, bugün itibariyle gelinen nokta yeterli değildir.

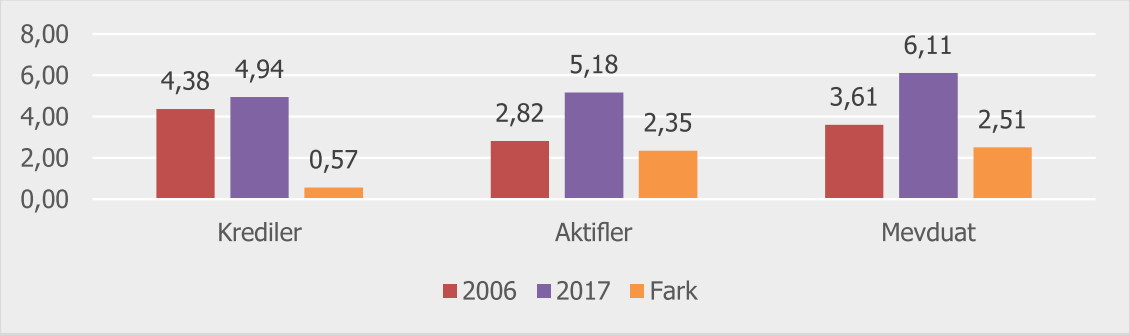

Şekil 14. Katılım Bankacılığının Pazar Payı (%)

Kaynak: BDDK'dan elde edilen veriler ile hesaplanmıştır.

Katılım bankaları mevduat piyasasındaki payını 2006 yılından 2017 yılına göre yüzde 2,5, aktiflerini yüzde 2,3 artırmasına rağmen, kredi piyasasındaki payını on yılda sadece yüzde 0,6 artırabilmiştir.

İslami finans modelinin gelişmesi büyümeye katkı yapması açısından önemlidir. Ancak bu sektörün gelişmesini engelleyen önemli sorunlar mevcuttur.

İslami finans hem Türkiye'de hem dünyada hızla büyüyen bir sektördür. Araştırmalar İslami finansın büyümeye katkısı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu finans modeli hem Türkiye'de hem dünyada çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlar arasında bu sektörün bankacılık ağırlıklı çalışması, arzu edilen pazar payına ulaşamaması, düşük bankacılık performansı, geleneksel finans sistemi ile kendisini yeterince ayrıştıramaması, borç finansmanının ağırlıkta bulunması gibi sorunlar öne çıkmaktadır.

İslami finanstan beklenilen sosyal başarının da arzulanan seviyede olmadığı görülmektedir. Bu konudaki başlıca sorun alanları şunlardır:

- **Geleneksel finansal sistem ile güçlü ilişki:** Ulusal finansal yapının geleneksel finans ağırlıklı olması ve ekonomik konjonktür ile güçlü ilişki sebebiyle, İslami finansal kurumlar, faiz oranlarından etkilenmektedir. Bu durum sebebiyle ortaya çıkan kar payı-faiz oranı ilişkisi ise, faizsiz finans konusunda olumsuz algı oluşturmaktadır.
- **Borç finansmanının ağırlığı:** Özü gereği, borç finansmanına karşın varlık temelli finansmanı önemsendiği İslami finansta, risk paylaşımı ve kar/zarar ortaklığı tarzı finansal ürünler önemlidir. Ancak katılım bankaları, büyük oranda ortaklık yöntemiyle toplanan fonları, murabaha yöntemi ağırlıklı kullandırmaktadır. Aktif yapısını içinde murabahanın payı, %90'ın üzerindedir. Bu durum, *"risk paylaşımı ve ortaklık"* ve *"kredi ve borç ürünlerinden kaçınma"* gibi İslami finansın prensipleri ile çelişir görünmektedir.
- **Kalkınma finansmanı işlevinde aşınma:** İktisadi kalkınma sürecinde, katma değeri yüksek sektörlerin fonlanması ve uzun vadeli projelerin hayata geçirilmesi önemlidir. Ancak kullandırılan fonlar gerek sektörler, gerekse de vadeler açısından incelendiğinde, katılım bankalarının, geleneksel bankalardan olumlu yönde ayrışmadığı görülmektedir.

İslami finans modelinin ekonomideki payının büyütülmesi için bütünlüklü bir gelecek vizyonu gerekmektedir.

İslami finans adil, sürdürülebilir ve uzun dönem büyümeyi destekleyecek bir finans modelidir. Bu finans modelinin sektördeki payının artırılması gerekmektedir. İslami sigorta, sermaye ve para piyasaları, bireysel emeklilik ve kalkınma ve yatırım bankacılığı gibi banka dışı İslami finansal aracılığın Türkiye'de geliştirilmesi gerekmektedir. Eğitime ilişkin faaliyetlerin gelişimine paralel, sektörde kalifiye eleman ihtiyacının giderilmesi ve sektörünün bilinirliğinin arttırması kısmen kolaylaşacaktır. Katılım bankalarının İslam iktisadı ile uyumlu kalkınma odaklı, sosyal ve ahlaki sonuçları ortaya çıkarabilmesi için, İslami prensipleri içselleştirilerek, İslam ile şekli uyumun yanında öz uyumunu da benimseyen finansmanı önemsemesi gerekmektedir.

Ülkemizde İslami finansın, arzulanan seviyeye getirilmesi için izlenecek politikaları; **banka dışı finansal aracılığın geliştirilmesi**, **katılım bankacılığının geliştirilmesi** ve **İslami finansın prensipleri ile uyumun güçlendirmesi** olarak üç grupta değerlendirmek mümkündür.

DEĞERLENDİRME VE GELECEĞE BAKIŞ

İslami finansın ekonomideki payının artırılabilmesi için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Katılım bankalarının fon kaynaklarının ve ürün çeşitliliğinin geliştirilmesi gereklidir.
- Katılım bankalarında borç temelli finansmanın ağırlığı azaltılarak, ortaklık temelli finansmanın payının artırılmasını teşvik edecek kurumsal reformlara ihtiyaç vardır.
- Kâr payı ve faiz oranı arasındaki benzerlik ilişkisinin koparılmasına yönelik politikaların tasarlanması gerekmektedir.
- İslami finans alanında yaygın eğitim ve sektörel eğitim faaliyetleri artırılmalıdır.
- Türkiye'de İslami finansın gelişimi ve toplum odaklı etkilerinin arttırılması için banka dışı finansal aracılığın geliştirilmesi, katılım bankacılığının payının artırılması ve İslami finansal kurumların İslami prensipler ile uyumunun güçlendirilmesi gerekmektedir.

Geleceğin Küresel Ticaretinde Türkiye

Türkiye'nin ihracatı ithalatını karşılamamaktadır ve bu cari açık oluşturarak önemli bir kırılganlık yaratmaktadır. İhraç ettiğimiz malların üretiminde önemli oranda ithal aramalı ve sermaye malı kullanılmaktadır.

Uluslararası ticaret, ekonomik büyümeyi destekleyerek yoksulluğun azalmasına, yeni istihdam alanlarının oluşmasına, fiyatların düşmesine, tüketiciler için ürün çeşitliliğinin artmasına ve yeni teknolojilerin elde edilmesine imkân tanıyarak ülkelerin kalkınma süreçlerinde önemli bir rol oynar. Dış ticaret, ölçek ekonomisine katkıda bulunarak maliyetlerin azalmasına, kaynakların daha üretken sektörlere yönlenmesine neden olarak verimliliği artırmaktadır. Ayrıca dış ticaret, sermaye birikimine katkı sağlayarak, yenilikçiliği tetikleyerek ve kurumların kapasite ve kalitelerinin artışına, firmaların operasyonel ve yönetsel etkinliklerinin artmasını destekleyerek sürdürülebilir büyümeye katkı sağlama potansiyeline sahiptir.

Sürekli dış ticaret açığı veren iktisadi yapı Türkiye ekonomisinin en önemli kırılganlık kaynaklarından birisidir.

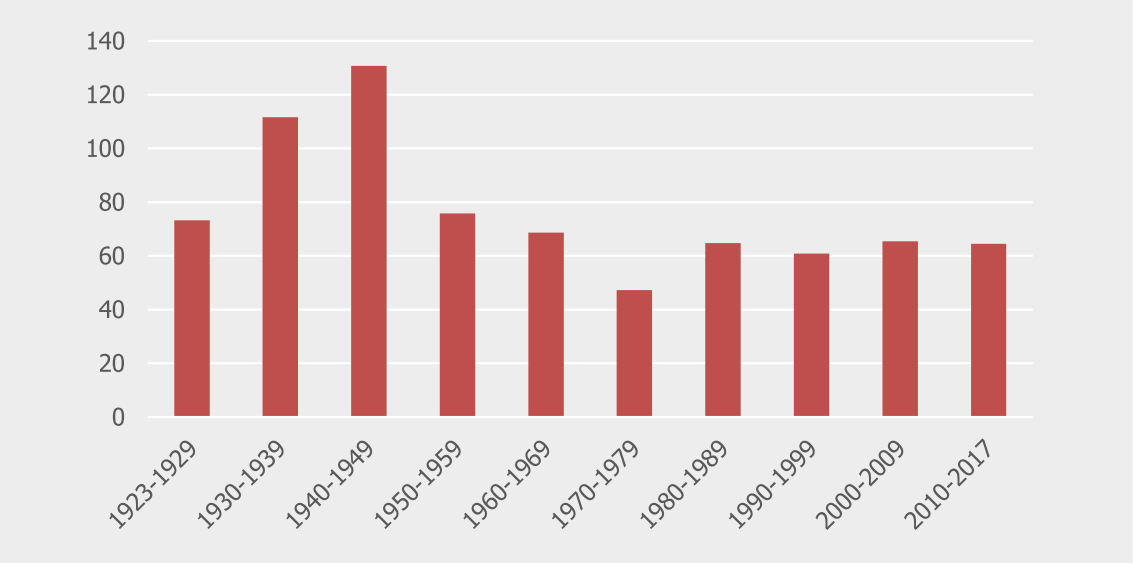

Şekil 15. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Cumhuriyet dönemi boyunca ihracat ithalatın gerisinde kalmış ve sürekli dış ticaret açığı verilmiştir. 2000 sonrası dış ticaret büyüklüğü çok hızlı bir artış yaşamış olmasına rağmen ihracatın ithalatı karşılama oranı önceki yıllardan farklı değildir.

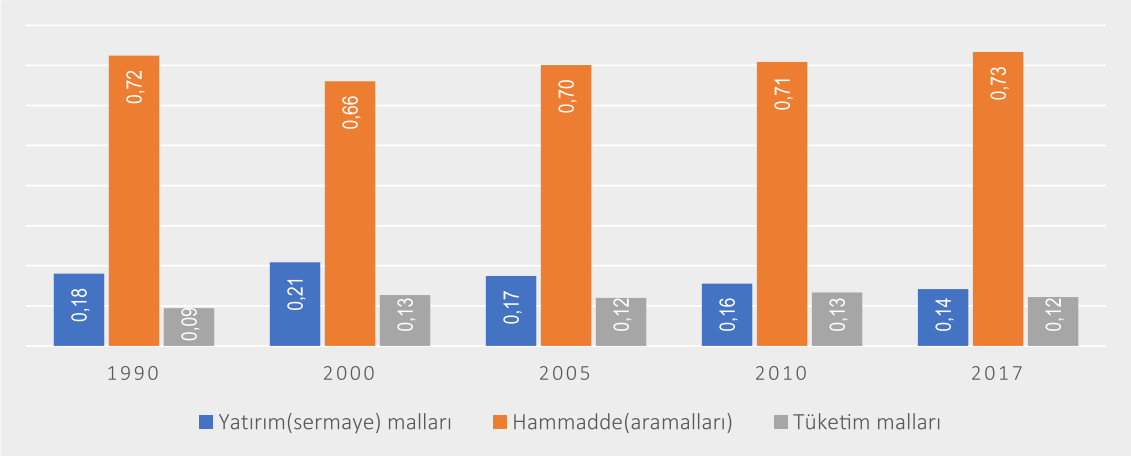

Şekil 16. Ürün Gruplarına Göre İthalat (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

İhraç ettiğimiz malların üretiminde önemli oranda ithal aramalı ve sermaye malı kullanılmaktadır. Emtia ve enerji başta olmak üzere girdi fiyatlarında yaşanan dalgalanmalar, üretim ve ihracat açısından belirsizlik ve önemli bir risk oluşturmaktadır.

Pazar ve ürün çeşitliliği ihracatı dış şoklara karşı dirençli kılmaktadır. Her ikisinde de nispeten iyi durumdayız fakat her iki alanda da ilerleme potansiyeli mevcuttur.

İhracatın istikrarı ve gelişimi açısından pazar çeşitliliğini artırmak önemlidir. Pazar çeşitliliği ilerleme sağlanması gereken bir alandır. Türkiye benzer ülkeler ile kıyaslandığında ihracat ürün çeşitliliği yüksek bir ülkedir.

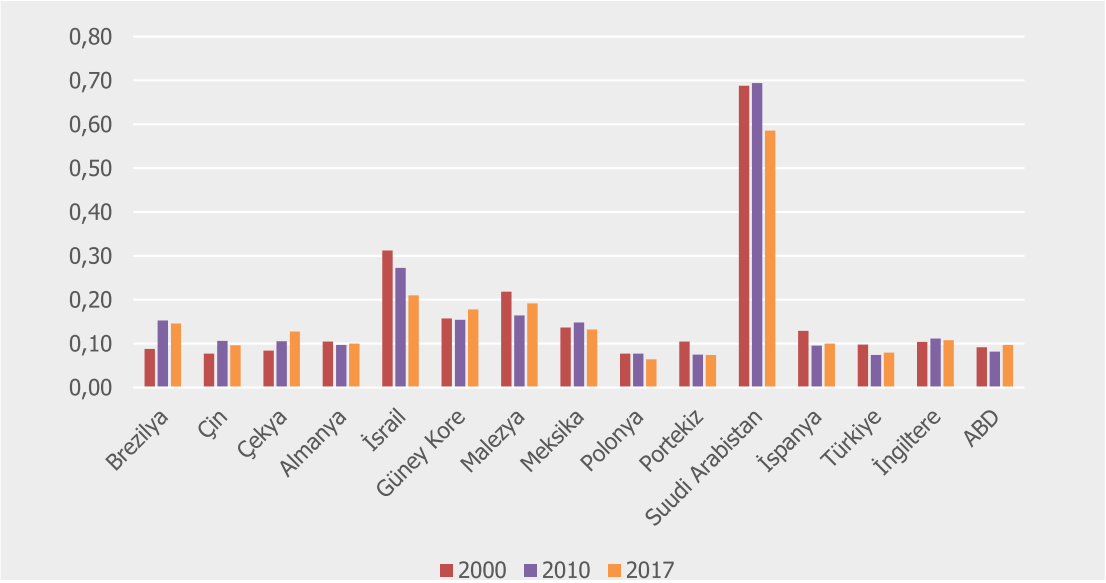

Şekil 17. İhraç Ürünlerin Yoğunlaşması (2017)

Kaynak: UNCTAD verilerinden oluşturulmuştur.

Türkiye'nin ihracatının teknoloji yoğunluğu düşüktür. Üretimdeki katma değer zincirinde, yüksek katma değerli bölgenin hedeflenmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin ihracatının teknoloji yoğunluğu düşüktür. İhracatta teknoloji yoğunluğunun artırılması gerekmektedir. İhracatta ürün çeşitliliğin artması gelecekte yeni teknolojileri yakalamada ve yeni ürünler üretebilmede avantaj sağlamaktadır. Türkiye katma değer zincirinin ortasında yani standart emek-yoğun üretimin yapıldığı segmentte yer almaktadır. Türkiye'de dış ticaretin büyümeye katkısını artırabilmek için katma değer zincirinde katma değerin daha yüksek olduğu aşamalara geçmesi gerekmektedir.

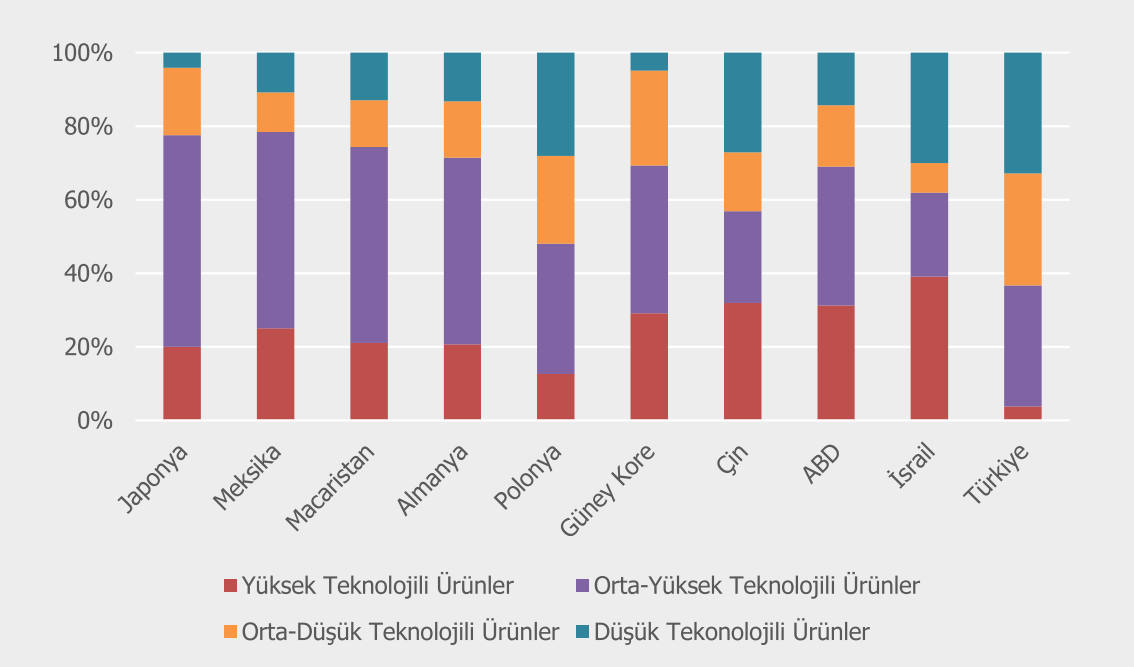

Şekil 18. Seçilmiş Ülkelerin İhracatında Teknoloji Yoğunlukları (2015 yılı)

Kaynak: OECD-STAN ve TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Üretimdeki teknolojik dönüşüm Türkiye'yi de etkileyecektir. İhracat açısından hedef sektör seçimlerinde bu husus göz önünde bulundurulmalıdır.

Robotik, yapay zekâ, nesnelerin interneti, makine öğrenmesi, büyük veri ve üç boyutlu yazıcılar üretim dâhil hayatın her alanına girmeye başlamıştır. Endüstri 4.0 olarak bilinen bu değişim süreci özellikle gelişmekte olan ülkeler için *"erken sanayisizleşme"* sürecinin başlayacağına, emek-yoğun ve ihracat odaklı klasik büyüme modellerinin anlamsız hale geleceğine yönelik endişelerin artmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin katma değer zincirinin emek yoğun ve kitlesel üretim yapan bölümünde uzmanlaştığı dikkate alındığında, üretim otomasyonundan önemli derecede etkilenebileceği değerlendirilmektedir.

DEĞERLENDİRME VE GELECEĞE BAKIŞ

Türkiyenin küresel ticaretteki payının arttırılması için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Türkiye'de katma değer zincirinde katma değerin yüksek olduğu ar-ge, tasarım, markalaşma ve uzmanlaşmış lojistik gibi aşamalara geçmesi için uygun teşvik politikaları kurgulanmalıdır.
- Türkiye'de rassal bir yapı gösteren ürün uzayı genişlemesinin planlı bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. İhracatta ürün çeşitliliğin artması, gelecekte yeni teknolojileri yakalamada ve yeni ürünler üretebilmede avantaj sağlamaktadır. Firmaları yeni ürünler üretmeye yönelik teşvik edebilmek için yeni bir ürünü ilk defa üreten firmanın en yüksek teşvik alması sağlanmalıdır.
- Türkiye KDZ'nin emek yoğun ve kitlesel üretim yapan bölümünde uzmanlaştığı için üretimdeki otomasyondan önemli derecede etkilenecektir. Bunu en aza indirgeyebilmek için üretken nüfus başta olmak üzere tüm nüfusun üretim süreçlerindeki otomasyon trendi ile ilgili bilinçlendirilmesi ve adaptasyon yeteneğini artırıcı bir eğitime ulaşabilmelerinin imkânı oluşturulmalıdır.
- İhracata yeni firma katılımı yetersizdir ve mevcut ihracat teşviklerinin önemli bir kısmı mevcut üretim yapısını devam ettirebilmek için kullanılmaktadır. Yeni firmaların ihracata girişini teşvik etmek gerekmektedir. Bunun için ticaret maliyelerini düşürücü destekler ve politikalar geliştirilmeli, bürokratik süreçler azaltılmalı, gümrük altyapısı daha etkin hale getirilmeli ve teşvik mevzuatı sadeleştirilmelidir.
- KOBİ'ler yurtiçi üretime yaptıkları katkı nispetinde dış ticarete katkı yapamamaktadır. KOBİ'lerin ihracata daha fazla katkı sağlamaları için yasal ortamın düzenlenmesi ve bu firmalara özel teşviklerin danışmanlık hizmetlerinin hayata geçirilmesi önemlidir.
- Rekabet avantajını koruyabilmek için Türk Lirasının aşırı değerlenmesine izin verilmemelidir.

Geleceğin Ekonomisinde Stratejik Sektörler

Tarım ve hayvancılık sektöründeki düşük verimlilik sorunu çözülmeli, küresel ısınmaya uyum sağlayacak şekilde dönüştürülmelidir.

Birleşmiş Milletlerin tahminlerine göre 2050 yılında 9,3 milyara ulaşacak dünya nüfusunun gıda ihtiyaçlarını temini için tarımsal üretimin günümüz seviyesinin iki katına çıkarılması gerekmektedir. Dünyanın dokuzuncu büyük tarım ülkesi olan Türkiye'de, tarımın ülke ekonomisi içindeki payı zamanla azalmakla birlikte bu sektörün stratejik önemi söz konusudur. Tarım ve hayvancılık sektöründe düşük verimlilik sorunu vardır. Bu sektöre ilişkin politikaların verimlilik odaklı olması gerekmektedir. Ayrıca küresel iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek sektörlerin başında tarım ve hayvancılık gelmektedir.

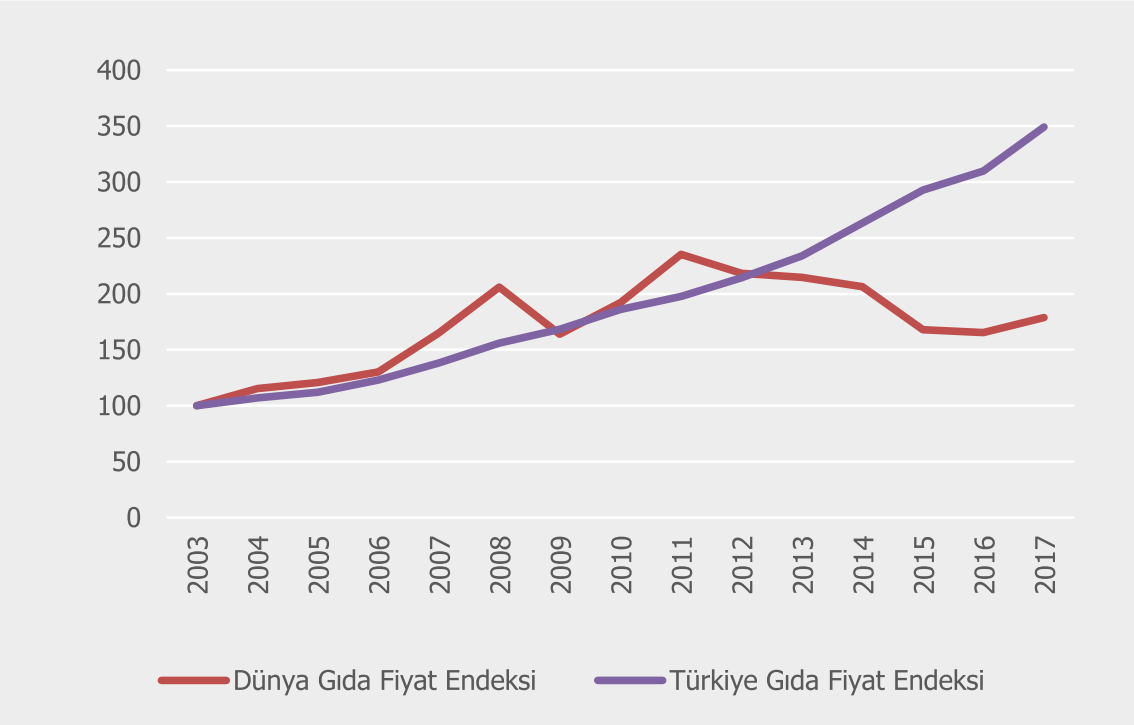

Şekil 19. Dünyada ve Türkiye'de Gıda Fiyatları (2003=100)

Kaynak: FAO (2009) verilerinden oluşturulmuştur.

Sürdürülebilir uzun dönem büyümenin en önemli girdisi enerjidir. Enerji arzı güvenliği için yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımlar hızlandırılmalı, ithalat pazarı çeşitlendirilmelidir.

Önümüzdeki dönemde küresel enerji talebinin yıllık ortalama yüzde 1,5 artış göstermesi tahmin edilmekte, Türkiye için ise bu artışın dünya ortalamasının oldukça üstünde olacağı öngörülmektedir. 2040 yılına gelindiğinde küresel enerji tüketiminin günümüze kıyasla yüzde 28 oranında artacağı ve bu tüketimin önemli bir kısmının Türkiye'nin de dâhil olduğu gelişmekte olan ülkeler tarafından yapılacağı öngörülmektedir. Türkiye yenilenebilir enerji kaynakları açısından çok avantajlı bir coğrafyada bulunmakta fakat bu kaynaklardan etkin bir şekilde faydalanamamaktadır. Yenilenebilir enerji teknolojileri alandaki dışa bağımlılığımızı azaltmak amacıyla kamu, özel sektör ve üniversitelerin birlikte Ar-Ge yatırımlarında bulunmaları ve bu çabaların desteklenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlaması için kaynaklarını çeşitlendirmek ve enerji üretimi artırmanın yanında enerjinin verimli kullanımını da başarması gerekmektedir.

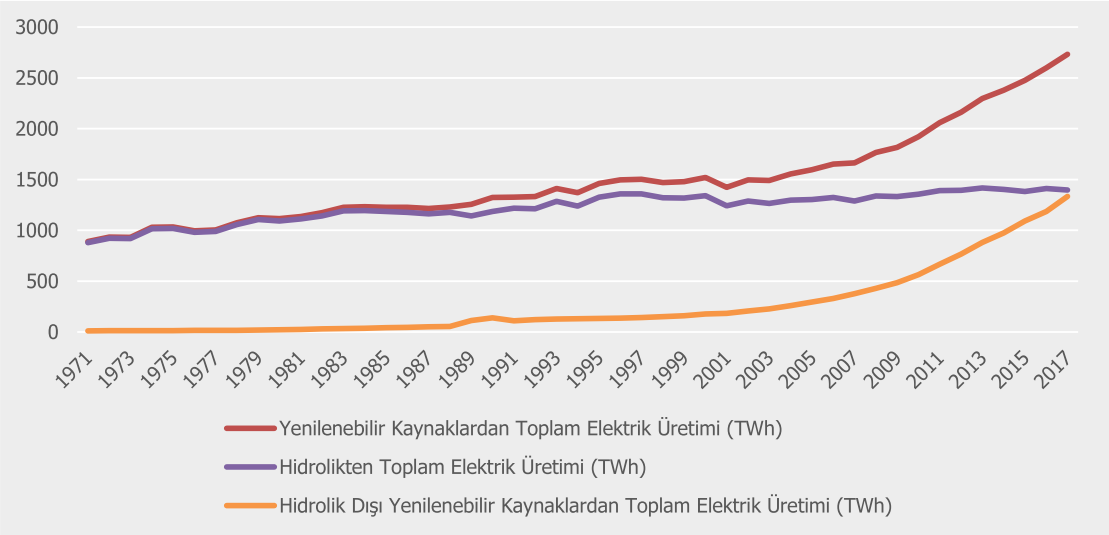

Şekil 73. Yenilenebilir Kaynakların Elektrik Üretimindeki Yeri.

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı verilerinden oluşturulmuştur.

Savunma sektöründe dışa bağımlılık azaltılmalı, özel sektör teşvik edilmelidir.

Ülkemiz savunmasını dışa bağımlılıktan kurtarma, kendi kendine yeten savunma sanayiine sahip olma hedefini gerçekleştirmek için emin adımlarla yürümekte, savunma ihtiyaçlarının yerli kaynaklardan karşılanma oranını her geçen gün artırmaktadır. Türkiye savunma sanayii özellikle son yıllarda iyi bir performans göstermesine rağmen, sektördeki yerli firmaların hammadde tedarikinde ithalata bağımlı olduğu görülmektedir. Savunma Sanayiinde yapılan Ar-Ge faaliyetleri

taşma etkisi ile diğer sektörlerdeki teknolojik gelişmeyi de artırdığı bilinmektedir. Dinamik yapıları ve esneklikleri yeni teknoloji geliştirmede küçük ve orta büyüklükteki işletmelere (KOBİ) büyük avantaj sağlamaktadır. KOBİ'lerin sahip olduğu bu avantaj, teknoloji yoğun bir sektör olan savunma sanayiinin ürün geliştirme süreçlerine hız ve etkinlik kazandıracağından hareketle, projelerde alt yüklenici olarak KOBİ'lerin daha fazla rol almasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

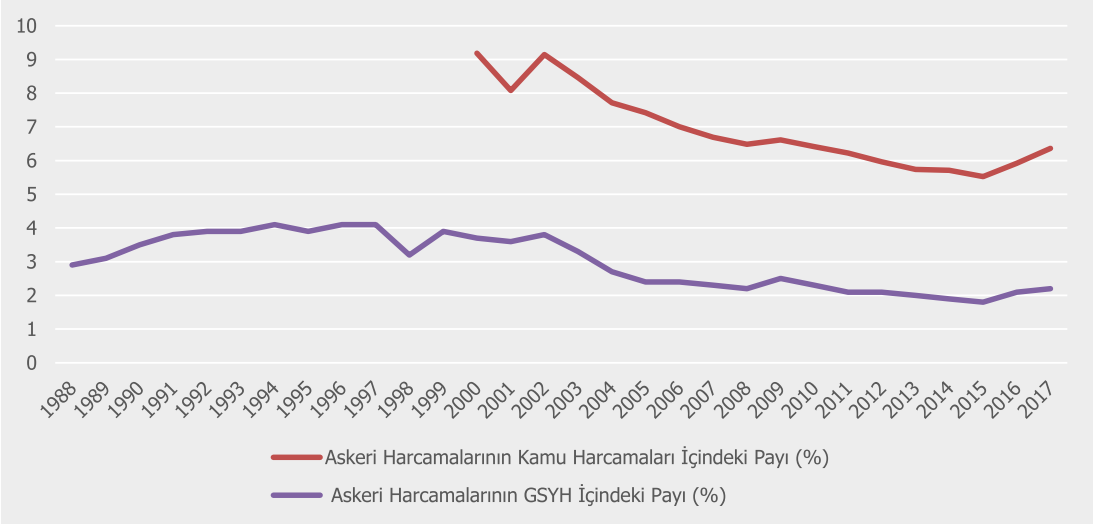

Şekil 20. Türkiye'nin Askerî Harcamalarının Kamu Harcamaları ve GSY İçindeki Payları.

Kaynak: SIPRI verilerinden oluşturulmuştur.

Türkiye'nin askerî harcamalarının 1990 yılından bu yana artmasına rağmen, bu harcamaların kamu harcamaları ve GSYH içindeki paylarının, son iki yıl hariç 2003 yılından bu yana azaldığı gözlemlenmektedir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün (SIPRI) askerî harcama istatistiklerine göre 2000 yılında kamu harcamalarının yüzde 9,2'si askerî harcamalardan oluşmuştur. Bu oran yıllar içinde azalmış ve 2017 yılında yüzde 6,4'e gerilemiştir. Askeri harcamaların GSYH içindeki payının da 2000'li yılların başından itibaren istikrarlı bir şekilde azaldığı görülmektedir. Her iki orandaki azalma, ilgili dönemde milli gelirdeki hızlı artıştan kaynaklanmaktadır.

Türkiye savunma sanayii özellikle son yıllarda iyi bir performans göstermesine rağmen, Savunma Sanayii Başkanlığı tarafından yapılan analiz çalışmalarında yurt içi firmaların ham madde tedarikinde ağırlıklı olarak ithal bağımlısı olduğu ortaya konulmuştur. Savunma sanayiinde kullanılan ham maddelerin ve ara malların yurt içinden temini ile 2017 yılı itibariyle 1,5 milyar dolar seviyesinde bulunan savunma sanayii ithalatımızın ve sektörün dışa bağımlılığının azaltılması mümkün olacaktır. Bu sebeple yerli savunma sanayii firmalarının teşviklerle desteklenmesinin yanında silahlı kuvvetlerin ihtiyaçları için yapılan ihalelerde yerlilik oranı yüksek olan ürünlerin tercih edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bilişim sektörünün ihtiyaç duyduğu işgücünü oluşturmaya dönük politikalar geliştirilmelidir.

Bilişim kurulum maliyetleri düşük, nitelikli istihdama olanak veren, yüksek katma de ğerli ve çevreci üretim yapan bir sektördür. Bilişim sektörüne yapılan yatırımlar sektörde büyüme yaratmasının ve nitelikli personel istihdamını artırmasının yanında, üretilen ürünlerin diğer firmalarca kullanılması sonucu ekonomide genel bir verimlilik artışına yol açmaktadır. Dünyanın 17. büyük ekonomisi olan ve küresel üretimin yüzde 1 kadarını yapan Türkiye, bilişim sektöründe yüzde 0,75'lik payı ile bu oranın altında kalmaktadır. Bunun yanında bilişim sektörü yetenek yoğun bir sektör olarak tanımlanmakta ve yetişmiş insan gücü sektörün en önemli kaynağı durumundadır. Fikri ve sınai haklar konusundaki cezalar caydırıcılıktan uzak olması bilişim sektörünün büyümesini engellemektedir. Yazılım sektörünün en büyük alıcısının devlet olduğu düşünüldüğünde, kamu ihalelerinde yerli yazılım firmalarına öncelik tanınarak sektör desteklenmelidir.

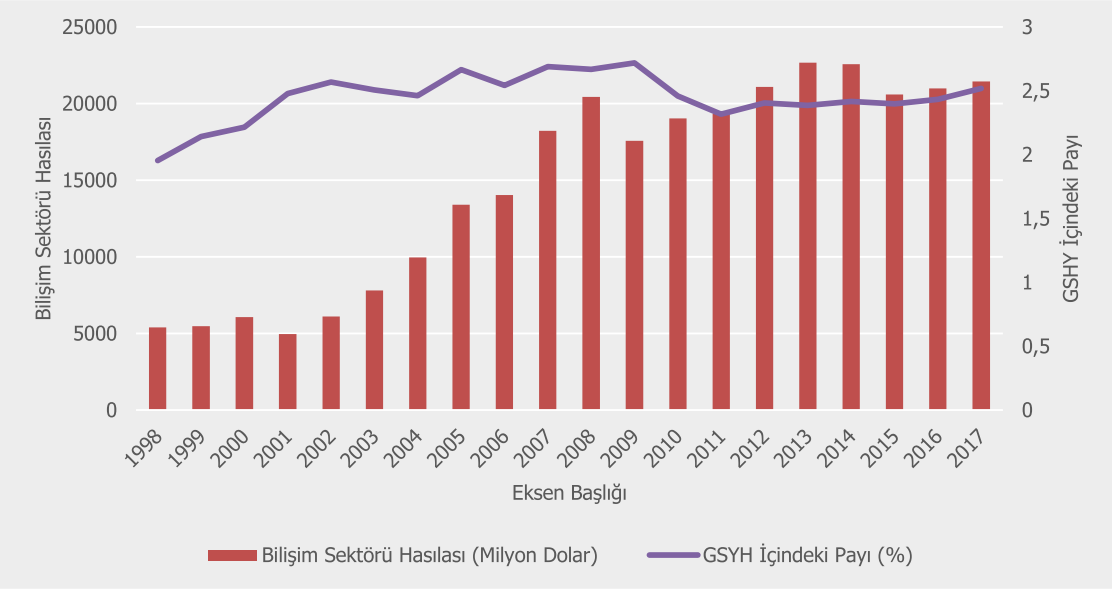

Şekil 21. Bilişim Sektörü Hasılası ve GSYH İçindeki Payı.

Kaynak: TÜİK verilerinden oluşturulmuştur.

Bilişim sektörünün dünyadaki gelişimine ve Türkiye'nin son yıllardaki ekonomik büyümesine paralel olarak, ülkemizdeki bilişim sektörü 1998 yılındaki 5,4 milyar dolarlık hasılasını 2017 yılında 21,4 milyar dolara çıkarmıştır. Bununla birlikte bilişim sektörünün GSYH içindeki payının son 20 yıllık sürede yüzde 2,5 seviyesini geçememiş olması ülkemizin yüzde 8 hedefinden uzakta olduğunu göstermektedir.

DEĞERLENDİRME VE GELECEĞE BAKIŞ

Savunma sanayiinin dışa bağımlılığının azaltılması ve teknolojik üstünlüğe sahip olması için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Savunma sanayiinin yakalamış olduğu büyümenin sürdürülebilir olması için firmalara verilen teşviklerin artarak devamı ve yapılan ihalelerde yerlilik oranı yüksek olan ürünlerin tercih edilmesi gerekmektedir.
- Savunma sanayiindeki ihracatın desteklenmesi gerekmektedir.
- Sahip oldukları dinamik ve esnek yapı sebebiyle, KOBİ'lerin savunma sanayii sektöründe alt yüklenici olarak daha fazla rol alması faydalı olacaktır. KOBİ'lerin yüksek maliyetli Ar-Ge yatırımları yapmalarının kolaylaştırılması amacıyla üniversite-KOBİ iş birliğinin teşvik edilmesi ve KOBİ'lere üniversitelerin sahip oldukları altyapıyı kullanma imkânlarının artırılması gerekmektedir.
- İthal edilen yüksek teknolojili savunma sanayii ürünlerin yazılımlarının yerlileştirilmesi çabalarının artırılması gerekmektedir.
- Ülkemizin internet üzerinden tehditlere karşı savunmasının güçlendirilmesi için etkin bir siber güvenlik stratejisi geliştirmesi ve savunma sanayiimizin siber güvenlik yatırımları yapmasının teşvik edilmesi gerekmektedir.

Her boyuttaki küresel rekabetin merkezinde olan bilişim sektörünün geleceğin Türkiyesinde istenilen düzeye erişebilmesi için aşağıdaki aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Üniversitelerde yeni bilgisayar ve elektronik mühendisliği bölümlerinin açılması ve var olan bölümlerin laboratuvar, öğretim üyesi gibi altyapı eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.
- İlkokul seviyesinde kodlama derslerinden başlayarak bilişimin eğitimin her alanına entegre edilmesi, vatandaşların bilgisayar okur yazarlıklarının artırılması ve bu alandaki doktora seviyesinde çalışmaların desteklenmesi gerekmektedir.
- Yapay zekâ, büyük veri, bulut bilişim ve nesnelerin interneti gibi alanlarda faaliyet gösteren firmalara özel önem verilmesi, teşviklerle desteklenmesi ve üniversitelerde bu alanlarda araştırma yapılması için kaynak aktarılması gerekmektedir.
- Kamu ihalelerinde yerli yazılım firmalarına öncelik tanınması ve Pardus işletim sisteminin geliştirilmesine daha fazla kaynak ayrılması gerekmektedir.
- Yeni teknokent yatırımları için üniversitelerin teşvik edilmesi, teknokent kurulumu için daha fazla kaynak ayrılması ve teknokentlerdeki kuluçka merkezlerine erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir.

DEĞERLENDİRME VE GELECEĞE BAKIŞ

Enerjide arz güvenliği ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyecek bir enerji sektörü için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Doğalgaz ithal edilen ülke sayısının artırılması ve doğalgaz depolama kapasitesinin artırılması enerji arz güvenliğini sağlamak açısından gereklidir.
- Türkiye'nin yenilenebilir enerji potansiyelinden etkin biçimde yararlanması için gerekli yatırımları hızla gerçekleştirmesi gerekmektedir.
- Yenilenebilir enerji teknolojileri alanındaki dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla kamu, özel sektör ve üniversitelerin birlikte Ar-Ge yatırımları yapmalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Tarım ve hayvancılığın öneminin giderek artacağı geleceğin Türkiye ekonomisinde arzu edilen gelişmenin sağlanabilmesi için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

- Verimlilik odaklı politikalara yönelinmelidir.
- Tarım arazilerinin küçük ve parçalı birimlerden oluşması, tarım sektörünün en büyük problemlerinden biridir. Parçalı ve küçük arazilerin birleştirilmesinin teşvik edilmesine ve gerektiğinde zorlayıcı yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır.
- Nitelikli tohum fiyatlarının makul seviyede tutulması, temininin kolaylaştırılması, kullanımının sağladığı avantajlar konusunda çiftçilerin bilgilendirilmesi gerekmektedir.
- Organik tarım ihracatımızı artırmak ve yeni pazarlara açılabilmek için fiyat avantajımızın korunarak sertifikasyon ve kontrol mekanizmalarının titiz bir şekilde uygulanması gerekmektedir.
- Hayvansal üretimin en büyük girdisi konumunda olan yem üretimini artırmanın ve yem maliyetlerini düşürmeye yönelik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Mera hayvancılığının yaygınlaşması yem talebini azaltacağı için daha fazla desteklenmesi gerekmektedir.
- Yetiştiricilerin hayvancılıkta yeni teknolojileri kullanmasının ve verimsiz ırkları terk etmesinin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Ekonomi gibi hayatın her boyutunu kapsayan bir alandaki ilerleme aynı zamanda diğer bütün alanlardaki ilerlemelerin de anahtarı olabilir. Bu rapor geleceğin Türkiyesinde ekonomik yapıya dair bir vizyon önerisidir. Sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve uzun dönem büyüme perspektifi üzerine inşa edilen bu vizyon, Türkiye ekonomisinin bazı temel boyutlarına ilişkin tespitler, gelecek öngörüleri ve politika önerilerinden oluşmaktadır. Burada sunulan gelecek vizyonu sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve uzun dönem büyümenin kesişiminde yer almaktadır.

Elinizdeki raporun iki temel mesajından söz edilebilir. Bunlardan ilki, yeni dönemdeki politikaların uzun ufuklu bir gelecek vizyonu ile oluşturulmalarının önemidir. İkincisi ise genel kanaatin aksine sosyal adalet ve sürdürülebilirliğin, kısa dönem büyümenin aksine, uzun dönem ekonomik büyüme ile çelişmediği iddiasıdır. Ortaya koyduğumuz geleceğin ekonomisi vizyonunun diğer boyutları ise nüfus dinamikleri ve işgücü, İslami finans, geleceğin Türkiyesinde dış ticaret ve stratejik sektörlerdir. Her bir bölümde mevcut durumun tespiti yapıldıktan sonra bir gelecek vizyonu sunulmuştur.

Gelecek dönemde bütün dünya ile birlikte Türkiye'yi de etkileyecek üç temel trend söz konusudur. Bunlardan ilki küresel üretim ve ticaretin Avrupa ve Kuzey Amerika'dan Asya'ya kaymasıdır. İkinci önemli küresel trend Endüstri 4.0 olarak adlandırılan üretim teknolojisindeki büyük dönüşümdür. Küresel ekonomiyi ciddi düzeyde etkileyeceği tahmin edilen üçüncü küresel trend ise iklim değişikliğidir. Türkiye'nin bu üç küresel trende ilişkin uzun soluklu ön alıcı politikalara ihtiyacı vardır.

Türkiye'nin bugüne kadarki uzun dönem büyüme performansı gelişmiş ülkelerin maddi refah düzeyine ulaşabilmek için yeterli değildir. Bu nedenle önümüzdeki dönemde ekonomik hedef olarak uzun dönem büyümeye odaklanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda beşerî sermayeyi geliştirecek, yatırımları dışa bağımlı olmaktan kurtaracak ve toplam faktör verimliliğini artıracak politikalar gereklidir.

Geleceğin Türkiyesinde ekonomiyi toplum refahını artıracak, sosyal adaleti geliştirecek ve gelecek nesillerin refahından ödün vermeyecek bir şekilde inşa edebilmek için bu raporda ortaya konulan politika önerilerinin sunulan bütüncül vizyon çerçevesinde değerlendirilmesi ve buna göre tasarlanması gerekmektedir. Politika yapıcıların politikaların tasarlanma aşamasında net bir vizyon ile hareket etmesi ve politikaların kanıta dayalı olarak geliştirilmesi önem arz etmektedir.

GELECEĞİN TÜRKİYESİNDE EKONOMİ

Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri

Gelecekte nasıl bir Türkiye'de yaşayacağımızı, bugün nasıl bir ülke tasavvur ettiğimiz belirleyecektir. Bu nedenle bu çalışmanın temel motivasyonu "Geleceğin Türkiyesinde nasıl bir ekonomide yaşamak istiyoruz?" sorusudur. Geleceğin Türkiyesinde arzulanan bir ekonominin inşa edilebilmesi, ancak sağlıklı ve tutarlı bir gelecek vizyonuna sahip olunmasıyla mümkündür. İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği olarak Türkiye'nin gelecek vizyonuna katkı sağlamak maksadıyla hazırladığımız "Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi" raporu Türkiye'nin arzulanan toplumsal ve maddi refah düzeyine ulaşabilmesi için geleceğin ekonomisinin sahip olması gereken niteliklere dair ipuçları sunmaktadır.

"Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri" raporu, kısa dönemde yaşanan ekonomik dalgalanmalar yerine, "sosyal adalet, maddi refah ve sürdürülebilir üretim ve tüketim" perspektifinden uzun dönemi belirleyen yapısal özelliklere odaklanıyor. Elinizde bulunan çalışma, küresel trendler, sosyal adalet ve ekolojik denge, demografik dinamikler ve geleceğin iş gücü, İslami finans modeli, geleceğin küresel ticaretinde Türkiye ve geleceğin ekonomisinde stratejik sektörler gibi kritik konuların ele alındığı "Geleceğin Türkiyesinde Ekonomi" Raporunun ana çerçevesini ve içerdiği 12 vizyoner öneriyi ele alan özet rapordur.

ikam İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ Katkılarıyla

GELECEĞİN TÜRKİYESİ

İLKE ilim kültür eğitim derneği